

Ymmärrystä, ei kontrollia
Tutkimus nuorten sukupolvisuhteista

Teemu Keskinen
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia, sosiaaligerontologian linja
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Huhtikuu 2004

Ymmärrystä, ei kontrollia

– Pro gradu -tutkielma nuorten sukupolvisuhteista

Tekijä: Teemu Keskinen

Ohjaaja: Jyrki Jyrkämä

Tieteenala: Sosiologia, sosiaaligerontologian linja

Julkaisuaika: Huhtikuu 2004

Julkaisupaikka: Jyväskylän yliopisto

Sivuja: 71

Liitteet: -

Tiivistelmä:

Tarkastelen tutkimuksessani nuorten asenteita ja suhteita vanhempia sukupolvia kohtaan perhesukupolvi-kontekstissa, mutta teen vastaajien teksteistä tulkintoja myös vanhempien ja isovanhempien asenteista heitä kohtaan. Tutkimuksessani selvitän, minkälaisessa asemassa nuoret ovat suhteessa vanhempiinsa ja isovanhempiinsa. Selvitän, minkälaisien käytäntöjen kautta nuoret ”neuvottelevat” itselleen tärkeitä asioita perhesukupolven kentällä. Tutkimuksen aineiston keräsin eläytymismenetelmän avulla Laukaan lukiosta.

Työni teoreettisena pohjana on lähinnä suomalaisten tutkijoiden sukupolvi- ja ikä-tutkimus, mutta sivuan tutkimuksessani myös meadilaista sukupolviteemoittelua ja mannheimilaista sukupolviteorian klassista asetelmaa: avainkokemusta. Pohdin tutkimuksessani myös sukupolvi-termin laajuutta ja ongelmallisuutta.

Osoitan tutkimuksessani, ettei vanhempien auktoriteetti yksiselitteisesti määrää nuorten tekemiä elämän valintoja. Osoitan myös, että useissa aineistoni tapauksissa vanhemmat kuitenkin yrittävät pitää kiinni omasta auktoriteetistaan ja näin ohjata nuorta haluamaansa suuntaan.

Asiasanat: nuoruus, sukupolvet, eläytymismenetelmä, avainkokemus

Sisällysluettelo

SISÄLLYSLUETTELO	3
1. JOHDANTO.....	4
2. LAADULLINEN TUTKIMUS – HERKKYYTTÄ HAVAINNOILLE.....	6
3. ELÄYTYMISMENETELMÄSTÄ	7
3.1. Kehyskertomuksen haasteet.....	9
3.2. Analyysitavat.....	11
3.4 Tematisointi.....	11
3.3 Taulukointi.....	12
3.5 Tyypittely.....	14
3.6. Eläytymismenetelmän ongelmista.....	14
4. KENTÄLLE.....	16
4.1 Aineiston keruu – kehyskertomus	17
4.2 Aineiston luonteesta.....	19
5. SUKUPOLVEN MÄÄRITTELYSTÄ.....	20
5.1 Sukupolvi sijoittuu aikaan ja paikkaan.....	22
5.2 Suvun merkitys on ohentunut.....	23
5.3 Suomalaisen yhteiskunnan suuret sukupolvet	24
5.4 Sukupolvi murroksen tuotteena.....	26
5.5 Sukupolvifraktiot.....	27
5.6 Margaret Meadin sukupolviteemat	30
5.7 Tämän päivän avainkokemukset.....	31
6. NUORET SUURENNUSLASIN ALLA.....	31
6.1 Oikeus päättää omista asioista	34
6.2 Nuoruuden ja yhteiskunnan suhteesta.....	38
6.3 Normaalibiografian paineet	39
6.4 Ripittäminen	49
6.5 Elämäntavoissa on eroja.....	54
6.6 Onko vanhempien auktoriteetti murenemassa?	56
6.7 Voiko kasvatussuhde olla kaverisuhde?	62
7. NUORISO ON HAASTE	66
LÄHTEET	71

1. Johdanto

”Pojasta polvi paranee”

(suom. sananlasku)

Minua kiinnostaa, miten nuoret suhtautuvat vanhempiin sukupolviin ja miten tämä suhtautuminen ilmenee heidän tavassaan kirjoittaa asiasta eläytymismenetelmän avulla. Oletan, että nuoret haluavat tehdä joitakin asioita toisin kuin vanhempansa ja isovanhempansa. Haluankin selvittää, miten radikaaleista asenne-eroista on kysymys ja onko vastaajien asenteista mahdollista muodostaa yhtenäistä sukupolvea suhteessa vanhempiin sukupolviin? Olen kiinnostunut myös siitä, minkälaisessa asemassa nuoret kokevat olevansa vanhempiinsa ja isovanhempiinsa nähden. Tämän aseman kautta haluan selvittää, miten nuoret *neuvottelevat* itselleen tärkeitä asioita perhesukupolven sosiaalisella kentällä ja miten heidän unelmiinsa ja ajatuksiinsa suhtaudutaan. Näiden tilanteiden avulla havainnoin myös vanhempien sukupolvien asenteita nuoria kohtaan. Vanhempien ja isovanhempien *ääni* kuuluu kuitenkin ainoastaan vastaajien kirjoitusten kautta, joten tutkin vanhempien suhtautumista heihin vain siitä näkökulmasta. Haluan sen kuitenkin tehdä, koska ihmisen suhtautuminen toiseen pohjautuu aina myös jollain tavalla siihen, miten häneen itseensä suhtaudutaan.

Keräsin graduaineistoni kehyskertomuksen avulla. Loin luonteeltaan sellaisen kehyskertomuksen, jossa vastaaja kohtaa hänen vanhempansa ja isovanhempansa ja alkaa keskustella heidän kanssaan kaikenlaisista vastaajaan liittyvistä asioista. Loin kehyskertomuksen risteyksen yhteisymmärryksen ja ristiriidan välille ja tutkin, minkälaisia asenteita nuorilla on suhteessa vanhempiin sukupolviin. Sain aineistoni marraskuussa 2002. Kyselyyni vastanneet opiskelijat olivat iältään 16–20-vuotiaita lukiolaisia. Otokseni koko on 26 vastaajaa.

Tutkimus etenee siten, että ensin valaisen valitsemaani tutkimusmetodia: eläytymismenetelmää. Esittelen sen mahdollisuuksia ja ongelmia tutkimusaineiston hankinnassa. Sen lisäksi esittelen eläytymistekstien erilaisia analyysitapoja. Sen jälkeen esittelen aineistoni keruussa käyttämäni kehyskertomuksen ja pohdin hieman keräämäni aineiston luonnetta. Luvussa 5 paneudun sukupolvitutkimuksen monipuoliseen teoreettiseen puoleen esittelemällä muun muassa sukupolvitutkimuksen klassikot: Karl Mannheimin ja Margaret Meadin. Luvussa 6 esittelen erilaisia lähestymistapoja ja näkökulmia tutkimusaineistoon. Tutkimukseni teoreettisena pohjana ovat muun muassa Tommi Hoikkalan teorit normaalibiografian vaikutuksista nuorten elämään, Kimmo Jokisen teorit auktoriteettisuhteiden muutoksista ja Thomas Ziehen teoretisointi nuorten pätevyys- ja voimasuhteista.

Pohdin Pro gradussani myös sukupolvi-termin ongelmallisuutta, sen laajuutta ja sukupolvitutkimuksen mahdollisuuksia. Kohtasin useasti nimittäin sekä teoreettisia että termin määrittelyyn liittyviä ongelmia; sukupolvesta kun löytyy niin monta eri ulottuvuutta. Huomasin myös, että tietyt klassiset sukupolven määrittelyt eivät sopineetkaan minun tutkimukseni teoreettiseksi pohjaksi, joten jouduin myös pääosin sivuuttamaan joitakin sellaisia lähtökohtia, joiden kuvittelin aluksi olevan tutkimuksessani hyvinkin olennaisia.

2. Laadullinen tutkimus – herkkyyttä havainnoille

Laadulliselle tutkimukselle on ongelmallista sen luonteelle kuuluva tapa kään-
nellä ja katsella ilmiötä monesta eri suunnasta eli problematisoida jokaista it-
sestään selvää näkökulmaa. Tämän vuoksi teoreettisen viitekehyksen ja sen
kanssa sopusoinnussa olevan metodin valitseminen on tärkeä ja kauaskan-
toinen ratkaisu. Kvalitatiiviselle aineistolle on tyypillistä sen ilmauksellinen rik-
kaus, monitasoisuus ja kompleksisuus. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ai-
neisto koostuisi autenttisista tilanteista tai dokumenteista – asioista, jotka oli-
sivat olemassa, vaikkei mitään tutkimusta tehtäisikään. Ongelmaksi muodos-
tuu tällöin kuitenkin se, miten tutkija pystyy lyömään lukkoon jonkin tutkimuk-
sen viitekehyksen heti tutkimuksensa alussa ja tuottamaan tutkimusmetodin
avulla vain tietynlaisia havaintoja ja tarkastelemaan niitä johtolankoina vain ja
ainoastaan tietystä, eksplisiittisesti määritellystä näkökulmasta? Tämän vuok-
si laadulliselle tutkimukselle on ominaista kerätä aineistoa, jota voi lähestyä
mahdollisimman monenlaisista näkökulmista. Perspektiiviä, linssiä ja polttovä-
liä tulee voida vaihtaa mahdollisimman vapaasti, ettei aineisto koostuisi vain
yhden metodisen linssin läpi tehdyistä havainnoista. (Alasuutari, 1994, 74–
75.)

Tutkiessani nuorten asenteita vanhempia sukupolvia kohtaan, törmäsin erilai-
siin laadullisen tutkimuksen ongelmiin ja mahdollisuuksiin. Pro gradu -
tutkielman on sanottu olevan harjoitus – ei elämäntyö. Silti sen tekijä joutuu
pohtimaan samoja kysymyksiä kuin kuka tahansa tutkimuksen tekijä: mitä
voin sanoa aineistosta ja millä perustella? Miksi hypoteesini on tällainen?
Olenko nyt tarpeeksi objektiivinen? Nämä ovat toki luonteenomaisia myös
kvantitatiiviselle tutkimukselle, mutta koen kvalitatiivisen tutkimuksen sisältä-
vän enemmän sellaisia piirteitä, jotka helpommin ohjaavat tutkijaa näkemään
hypoteesia tukevia asioita. Näin on mielestäni siksi, että kvalitatiivista aineis-
toa ei suodateta tarkkojen mittauksen kautta tuloksiksi, vaan tutkija itse poimii
aineistosta tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon, ja tämä vapaus saattaa
johtaa hieman harhaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen hyvinä puolina pidän kui-
tenkin sen laaja-alaisuutta ja mahdollisuutta tutkimuksen kanssa kehitty-

seen. Lukiessani yhä uudestaan aineistoni tarinoita huomasin, että aloin muistaa kertomusten pääpiirteitä ulkoa. Tällöin tutkimuksellisen yleisilmeen muodostuminen syntyi vaivattomammin ja tutkiminen helpottui.

3. Eläytymismenetelmästä

Eläytymismenetelmällä tarkoitetaan lyhyiden esseiden tai lyhyehköjen tarinoiden kirjoittamista tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Haastateltaville annetaan kehyskertomus, jonka tuottamien mielikuvien mukaan heidän tulee kirjoittaa lyhyt essee tai tarina. Haastateltava vie mielikuvituksensa avulla kehyskertomuksessa esitetyn tilanteen eteenpäin tai kuvaa, mitä kehyskertomuksessa olevaa tilannetta ennen on voinut tai täytynyt tapahtua. Eläytymismenetelmätarinat eivät ole välttämättä kuvauksia todellisuudesta, vaan ne voivat olla myös tarinoita siitä, mikä saattaa toteutua ja mitä eri asiat merkitsevät. (J. Eskola, 1998, 59.) Eläytymismenetelmään voi turvautua myös silloin, kun isomman kokeen järjestäminen ei ole kannattavaa tai jos pienemmällä tutkimuksella saadaan aikaan samat tulokset. (sama, 1991, 11.) Eläytymismenetelmää on käytetty metodina etenkin sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa.

Jari Eskolan (1998, 80) mielestä eläytymismenetelmä toimii suhteellisen hyvin laadullista aineistoa kerättyäessä, koska sen avulla voi tutkia varsin monenlaisia ongelmia, ja kerättyä aineistoa voi analysoida mitä erilaisimmin tavoin. Eläytymismenetelmä on toimiva menetelmä myös siksi, että sen avulla voidaan minimoida tutkimuksen eettisiä ongelmia. Lisäksi metodi vapauttaa vastaajan tuottamaan käsityksiään tutkittavasta ilmiöstä. Nuoria ihmisiä haastatelllessani halusin antaa vastaajille tilaa luovuuteen ja näin pyrin samalla myös madaltamaan aitaa tutkimuksen kohteena olemiselle.

Jari Eskolan (1998, 61) mukaan viimeisen viidentoista vuoden aikana eläytymismenetelmä on tutkimusmetodina osoittanut elinvoimaisuutensa ja käytökelpoisuutensa. Eskola epäilee, että menetelmän käyttö olisi vieläkin run-

saampaa, jos sitä olisi markkinoitu ahkerammin. Viime vuosina sen käyttö on kuitenkin laajentunut eri tieteenaloille ja yliopistoihin. Itse en ollut kuullut ennen laudatur-seminaaria kyseisestä menetelmästä enkä tiennyt yhtään tuttua ihmistä, joka sitä olisi käyttänyt. Minulle metodia suositteli graduohjaajani, Jyrki Jyrkämä. Eläytymismenetelmän käyttö tuntui mieluisalta, koska olen aina ollut kiinnostunut kirjoitusaineiston tutkimisesta. Tämän lisäksi eläytymismenetelmällä saatua aineistoa voi analysoida monin eri tavoin.

Eläytymismenetelmän luonne on mielestäni lähellä puolistrukturoitua haastattelua, koska se pakottaa informantit vastaamaan yhteen ja samaan kysymykseen – valmiiden vastausvaihtoehtojen kuitenkin puuttuessa. Eläytymismenetelmä on myös lähellä teemahaastattelua, jossa haastattelun aihepiirit on ennalta määrätty. Siitä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys (J. Eskola & Suoranta, 1998, 87). Eläytymismenetelmän mielenkiintoisuus piilee mielestäni siinä, että se antaa kullekin informantille tietyt raamit, joiden sisällä teksti kirjoitetaan tekemättä vastaajan tilaa kuitenkaan liian kapeaksi. Vaikka eläytymismenetelmä ei selvästi kuulukaan mihinkään edellä mainituista ryhmistä, niin teemahaastattelu on ollut erittäin suosittua suomalaisissa tutkimuksissa. Suosion voidaan olettaa johtuvan kahdesta eri seikasta: teemahaastattelu on niin avoin, että vastaaja pääsee puhumaan varsin vapaamuotoisesti, mikä edistää sitä, että haastattelusta saatu informaatio edustaa nimenomaan vastaajien puhetta itsessään. Toisaalta teemahaastattelussa käytetyt teemat takaavat sen, että jokaisen haastateltavan kanssa on edes jossain määrin puhuttu samoista asioista. Lisäksi teemat muodostavat konkreettisen kehikon, jonka avulla aineistoa voidaan lähestyä edes jotenkin jäsentyneesti. (Sama, 88.)

Antti Eskola (1988a, 242–257) toteaa, että eläytymismenetelmää kannattaa käyttää hypoteesien testauksen sijaan mieluummin teoriapohjan rakentamiseen. Eläytymismenetelmän avulla yksiselitteistä rajausta tarinalle voidaan tehdä vain teoriassa. Rajan veto tarinoille on vaikeaa, koska näkökulmat vaihtelevat vastaajan katsantokannan mukaan. Eläytymismenetelmä on omiaan tutkittaessa tulevaisuutta, koska menetelmälle on tyypillistä, että vastaaja siirtyy mielikuvituksensa avulla jonnekin. Menetelmä on mielestäni juuri jousa-

vuutensa ja luovuutensa vuoksi erittäin sovelias myös omaperäisille vastaajille, jolle survey-tutkimuksen tiukka kaulapanta ei sovi. Sen lisäksi menetelmä on haasteellinen, koska rasti ruutuun -kohtia ei ole.

Jari Eskola (1991, 12–13) painottaa myös, että eläytymismenetelmän avulla saatu ihmiskuva poikkeaa paljon laboratorio-olosuhteissa saaduista ihmiskuvista, koska laboratoriokokeissa joudutaan aina rajoittamaan ihmisen toimintaa aktiivisena ja ajattelevana yksilönä. Laboratoriokokeen ihmiskuva on usein myös mekanistinen. Eläytymismenetelmä on tälle näkemykselle täysin vastainen: menetelmän avulla yksilöt voivat tehdä suunnitelmia ja toimia yhtä rationaalisesti kuin muutenkin, mutta tutkimustulokset kuvaavat paremmin inhimillistä toimintaa. Vaikka kehyskertomuksessa varioidaankin mekaanisesti jotain tiettyä asiaa pitämällä muut tekijät näennäisesti samoina, niin tarinan muut elementit eivät silti ole todellisia vakioita. Tämä johtuu siitä, että kun yhtä kehyskertomuksen elementtiä muutetaan, saavat myös muut kehyskertomuksen osat uuden merkityksen. Tämän vuoksi eläytymismenetelmän käyttäjä joutuu aktiivisesti paneutumaan teoreettiseen työhön, ja siksi teorian muodostukseen pyrkivässä työskentelyssä menetelmä onkin parhaimmillaan.

3.1. Kehyskertomuksen haasteet

Kehyskertomuksen eri tekijöitä muuttelemalla eli varioimalla saadaan aikaan erilaisia kertomuksia. Näiden kertomusten avulla voidaan etsiä tilanteen rakenne ja sen eri elementtejä: tilanteen tai tapahtuman tietty logiikka. Kokeellisen ajattelun logiikkaa hyväksi käyttäen varioidaan tilannetta yhden tekijän osalta pitäen muut osat vakioina. (J. Eskola 1991, 14, A. Eskolan, 1988a, 241 ja Ronkaisen 1989, 64 mukaan.) Keskeiseksi nousee näin variointi eli kehyskertomuksen muuntelu. Näin yhtä tekijää muuttamalla, muiden pysyessä ennallaan, voidaan katsoa miten tietty varioitu tekijä muuttaa kirjoitettua tarinaa (J. Eskola, 1991, 14).

Jari Eskola (1991, 16) toteaa, että kehyskertomuksen laadinnassa olennaista on se, että siinä vaihtelee yleensä vain yksi seikka. Koska eläytymismenetel-

mällä tutkitaan sitä, miten tällainen variaatio vaikuttaa vastauksiin, pitää kehyskertomusten olla mahdollisimman paljon muuten samanlaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että kehyskertomuksia pitää olla vähintään kaksi. Tämän vuoksi yksi kehyskertomus ei ole eläytymismenetelmätehtävä, vaan lähinnä ainekirjoitus. Kehyskertomusten tulisi olla lyhyitä, koska pitkissä kehyskertomuksissa on vaarana, että vastaajat kiinnittävät huomiota tarinan eri vihjeisiin ja ajautuvat näin eri poluille. Eskolan mukaan tällainen tilanne on käännettävissä kuitenkin eduksi tutkimalla aineistoa diskurssianalyysin keinoin.

Jari Eskolan (1991, 17) kokemusten mukaan kaikkein paras tilanne vastaamiselle on jonkin ryhmän kokoontuminen eli tilanne, jossa on oltava paikalla joka tapauksessa. Oma aineistoni kerättiin koulutunnilla, ja se osoittautui hyvin sopivaksi ympäristöksi kyselyn teettämiseen. Eskola lisää vielä, että vastauspapereiden lähettäminen postitse kotiin täytettäväksi ei ole toiminut odotetulla tavalla ja ettei samassa paperissa myöskään kannata kerätä muita vastauksia. Kyselylomakkeeseen vastaaminen on niin paljon helpompaa, että sen perään laitettu eläytymismenetelmätehtävä jää se usein vastausta vaille tai vastauksista tulee kovin niukkoja.

Myös informanttien kutsumanimeä voidaan pohtia, kun tutkimusmetodinä on eläytymismenetelmä. Jari Eskolan (1997, 16–17) mielestä ”vastaaja” on suhteellisen hyvä vaihtoehto, koska hänen mielestään eläytymismenetelmä-tutkimuksessa voidaan puhua tutkimussuhteesta tutkimuskohteen sijaan. Näin ollen esimerkiksi nimitykset ”tutkittava”, ”koehenkilö” tai ”tutkimushenkilö” eivät terminologisesti oikein kuvaa kyseistä tilannetta. Tämä seikka on mielestäni Pro gradu -tutkielman teon pienimpiä ongelmia, mutta huomasi sen nousevan aika ajoin pinnalle. Kun oma suhde vastaajiin oli aika kaukainen, en oikein tiennyt, miten heitä olisin kuvailut. Päädyin kuitenkin käyttämään niin ikään termiä ”vastaaja”.

3.2. Analyysitavat

Analyysitavat, joita käytän eläytymismenetelmällä saatujen tekstien analysoimiseen, ovat tematisointi, taulukointi ja tyypittely. Eläytymismenetelmällä saadun aineiston analyysitavat eivät ole tiukasti rajattu ja ne kietoutuvat usein toisiinsa. Eläytymismenetelmän käyttäjä harvemmin myöskään pystyy soveltamaan tutkimukseensa vain yhtä analysointitapaa. Analyysitapojen moninaisuutta ei kuitenkaan kannata pelästyä, koska laadullisen aineiston rikkaus piilee erilaisten analyysitapojen runsaudessa. Kun yksi tapa ei tunnu johtavan mihinkään, voi soveltaa jotain toista tapaa. (J. Eskola, 1998, 142–143.)

3.4 Tematisointi

Ensimmäinen lähestyminen aineistoon tapahtuu usein tematisoinnin kautta, koska edellä esitetty määrällinen analyysi kiinnostaa vain harvoja eläytymismenetelmän valinneita. Oli tutkimusongelma mikä tahansa, on tekstimassasta pyrittävä ensin löytämään ja sitten erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Tässä on Eskolan mukaan omat ongelmansa, koska olennaisen ja epäolennaisen erottelu voi olla hankalaa. (J. Eskola, 1998, 134.)

Eläytymismenetelmässä on se hyvä puoli, että kehyskertomusten variaatiot muodostavat jo sinällään teemat, joihin kannattaa usein aluksi tarttua. Eskola käyttää esimerkkinä epäonnistunutta seminaaria ja toteaa sen olevan aika luonnollista, että tarinoista pyritään tällöin löytämään onnistumisen ja epäonnistumisen elementtejä juuri kehyskertomusten variaatioista. Tarinoita lukies- sa tulee pitää mielessä se kysymys, mikä tekijä kyseisessä tarinassa aiheuttaa seminaarin onnistumisen tai epäonnistumisen. Tätä kautta teemoittelua on helppo jatkaa eteenpäin. Eskolan mielestä kuitenkin valitettavan usein kvalitatiivisen aineiston analysointi jätetään tematisoinnin nimissä tapahtu- neeksi sitaattikokoelmaksi. Teemoittain järjestetyt, vastauksista irrotetut sitaa-

tit voivat olla mielenkiintoisia, mutta kovin pitkälle menevää analyysia ja joh-topäätöksiä ne eivät yleensä osoita. (sama.)

3.3 Taulukointi

Jari Eskolan (1998, 131) mukaan eläytymismenetelmään voidaan soveltaa määrällistä analyysia esimerkiksi taulukon muodossa. Taulukon avulla voi analysoida vaikka sitä, ketkä henkilöt vaikuttavat tilanteen kulkuun. Eskolan mielestä tällainen ei ole välttämättä paras tapa käydä läpi aineistoa, mutta joissain tapauksissa aivan perusteltu. Taulukointi on suhteellisen helppo keino aloittaa ja ottaa jonkinlainen tuntuma tekstimassaan. Myös eläytymismenetelmän eri kertomusvariaatioiden vertailu voi onnistua tällä tavoin.

Taulukoinnissa pyritään etsimään ja luokittelemaan tilanteen kulkuun vaikuttavat henkilöt. Ei riitä, että henkilö on vain mainittu tekstissä, vaan kyseisen henkilön on myös jollain tavalla vaikutettava tilanteen kulkuun ja lopputulokseen. Näin ollen kyseessä ei ole vain mekaaninen mainintojen kirjaaminen, vaan tutkija joutuu tulkitsemaan aineistoa melko paljon. Tämä ei ole välttämättä kovin helppoa, sillä rajatapausten kanssa voi joutua ymmälleen. (J. Eskola, 1998, 131.)

Jari Eskola (sama 131–132) kysyykin, pitääkö taulukoinnissa kiinnittää huomiota toteamusten esiintymistiheyksiin, vai riittääkö se, että ne ylipäänsä esiintyvät? Riittääkö se, että jokin asia on kerran tullut esille, vai onko parempi jos laskee, kuinka monta kertaa asia on mainittu? Sulkusen (1990, 274–275) mukaan suhtautuminen tähän riippuu tutkimusongelmasta ja korpuksen muodostamisen tavoitteista. Sulkunen painottaa, että jos jonkin asian esiintymistiheys ilmaisee jotakin, on järkevä laskea frekvenssejä. Frekvenssit riippuvat kuitenkin monista sellaisista tekijöistä, joista ei olla kiinnostuneita, kuten keskustelun pituudesta, haastattelijan kommentteista ja monista muista vaikeasti tutkittavista seikoista. Toiseksi haastatteluaineistoa luetaan tekstinä, jonka lähteenä on ryhmä kollektiivisubjektina. Näin ollen ei ole tärkeää laskea

kuinka monta kertaa jokin asia mainitaan, kunhan se mainitaan riittävän painokkaasti ja selvästi. Sulkunen toteaa myös, että on paljon kiinnostavampaa tarkkailla, ovatko esiin tulevat asiat samoja kauttaaltaan koko aineistossa. Jos jokin toteamus jää selkeästi yhden henkilön poikkeavaksi mielipiteeksi tai jos joissakin ryhmissä jokin asia jää kokonaan ilman mainintaa, kannattaa tämä ottaa päätelmissä huomioon. Erityisen kiinnostavaa Sulkusen mukaan on tarkkailla ryhmän rakenteen, virikkeiden tai haastattelijan mahdollista vaikutusta. Huomasin tutkimuksen edetessä, että vastaajien kertomusten keskeiset teemat alkoivat toistua riippumatta siitä, mistä näkökulmasta tekstiä analysoin. Tämä johtui siitä, että useaa vastaajien tarinoiden keskeisintä kohtaa oli mahdollista tutkia useasta eri näkökulmasta. Tästä johtuen tutkimukseni aineistositeissa toistuu usein samat kohdat. Lukemisen selkeyttämiseksi päätin käyttää toistuvia sitaatteja, jotta lukijan ei tarvitse palata tekstissä taaksepäin.

Tein taulukoinnin siten, että valitsin vastaajien kertomuksista seitsemän erilaista päähuomion kohdetta: *puheenaiheet, tilanne* (paikka, jossa tapaaminen tapahtuu), *keskusteluun osallistujat, tilanteen luonne* (riitaa/ei riitaa), *vastaajan rooli, miten vastaajasta puhutaan, jaot* (keskinäiset suhteet). Erottelin myös naiset ja miehet taulukosta erilleen, jotta pystyisin näkemään helpommin sukupuolten välisiä mahdollisia eroja. Kirjoitin taulukkoon kuvauksen muutamalla sanalla, jotta pystyisin myöhemmin silmäilemällä katsomaan aineiston mielenkiintoisia ja tutkimuksen kannalta merkittäviä tapahtumia sekä siirtymään sitten tarkkailemaan vaikka kyseisen vastaajan koko eläytymiskertomusta. Taulukko toimi näin ollen eräänlaisena laadullisena sanakirjana.

Huomasin kuitenkin tutkimusta tehdessäni, että tämä laadullinen matriisi ei ollut aivan niin informatiivinen kuin se olisi voinut olla. Kun aloin tutkimuksen edetessä nostaa aineistosta vuorovaikutukseen ja asenteisiin liittyviä linjoja esiin, huomasin, että tekemäni matriisi oli enemmänkin pintaraapaisu kuin syvempi haukkaus, jota olisin tarvinnut. Tämän selitän sillä, että tein laadullisen matriisin hyvin aikaisessa vaiheessa, jolloin aineiston hallinta ja tutkimukselliset näkymät olivat heikommalla pohjalla.

3.5 Tyypittely

Eläytymismenetelmän avulla saatuja tarinoita voidaan myös tyypitellä. J. P. Roosin (1987, 43) mukaan tyypillistäminen ja tiivistäminen on sitä, että yhteen tyyppiin ahdetaan kaikkea sellaista, mitä jossain erillisessä yksilössä ei suinkaan esiinny. Tätä voi soveltaa myös eläytymismenetelmällä saatuun aineistoon. Autenttisen tarinan esittämisen sijasta voi useasta tarinasta rakentaa tyypillisen kertomuksen ja näin eritellä aineisto selviksi ryhmiä samankaltaisia tarinoita. (ks. myös J. Eskola, 1998, 137.)

Pertti Alasuutarin (1994, 30–31) mukaan havaintojen pelkistämisestä voi erottaa kaksi eri osaa. Ensimmäisessä osassa aineistoa tarkastellaan aina vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Aineistoa tarkasteltaessa kiinnitetään näin huomiota vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta ”olennaista”, vaikka samassakin tutkimuksessa aineistoa voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Näin ollen analyysin kohteena oleva massa pelkistyy hallittavaksi määräksi erillisiä ”raakahavaintoja”. Toisessa osassa ideana on edelleen karsia havaintomäärää havaintojen yhdistämisellä, jolloin erilliset raakahavainnot yhdistetään yhdeksi havainnoksi tai ainakin harvemmaksi havaintojen joukoksi. Alasuutarin mukaan tähän päästään, kun etsitään havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä tai kun muotoillaan sääntö, joka tältä osin pätee poikkeuksetta koko aineistoon (sitaatit, Alasuutari). Tätä tapaa käytin aika ajoin kuvaillessani yleisesti aineistoni nuorten mielipiteitä ja asenteita.

3.6. Eläytymismenetelmän ongelmista

Eläytymismenetelmässä on törmätty erilaisiin ongelmiin, mutta ne eivät ole yhtä suuria kuin perinteisissä laboratoriokokeissa kohdatut ongelmat. Muun muassa eräässä kansallisen huipputason lentopallojoukkueessa tehtiin tutkimus, jossa pelaaja-tutkija pyysi joukkueovereitaan kuvittelemaan tilanteen, jossa joukkue häviää seuraavan ottelunsa. Tulevan vastustajan taso tiedettiin

heikoksi ja tutkimus tehtiin. Tutkimukseen osallistunut joukkue hävisikin yllättäen ottelun. Tämän jälkeen kyseinen pelaaja-tutkija ei ollut kovin suosittu. Heräsi kysymys, oliko häviöön eläytymisellä yhteys joukkueen tappioon? (A. Eskola, 1998a, 242–243.)

Eskolan mukaan eläytymismenetelmä tuottaa myös eittämättä stereotyyppisiä eli yleisiä ja tyypillisiä vastauksia, mutta niiden lisäksi se tuottaa poikkeuksellisia vastauksia. Eskolan mielestä ei ole ehkä keskeistä kysyä, ovatko vastaukset pelkkiä stereotyyppisiä – pitäisi kysyä, että mitä muuta niissä on. Kaiken lisäksi ne ovat osa jokapäiväistä elämää. Eläytymismenetelmällä saadut tarinat ovat perin arkipäiväisiä, mutta ne kertovat siitä huolimatta – tai juuri sen takia – siitä, mitä ihmiset aiheesta ajattelevat. Tällaisten käsitysten perusteella – ovat ne sitten totta tai eivät – ihmiset operoivat ja tekevät mittavia valintoja elämässään. Sen vuoksi tämänkaltaiset tarinat voivat kertoa yllättävän paljon ihmisen elämästä sen lisäksi, että ne voivat olla muutenkin perin mielenkiintoisia. (J. Eskola, 1998, 79.)

Eskolan mukaan yhdessä suhteessa on syytä kuitenkin terästyä. Menetelmän laajentuneen käytön myötä siitä on mahdollisesti tulossa metodi, jolla on suhteellisen yksinkertaista koota gradun tai muun projektin empiirinen aineisto. Tällaisessa menettelyssä toimitaan helposti kuitenkin eläytymismenetelmän perusidean vastaisesti kahdessa suhteessa. Koska eläytymismenetelmän perusideana on kaikkien kehyskertomusten varioiminen eli niiden asioiden huomioiminen, jotka muuttuvat siirryttäessä kehyskertomuksesta toiseen – siis tilanteen tai toiminnan peruslogiikan etsiminen. On kuitenkin paljon esimerkkejä tutkimuksista, joissa kerättyä aineistoa on pilkottu tiettyjen teemojen alle miettimättä sen tarkemmin, mihin kehyskertomuksen versioon vastaus on tuotettu. (sama, 79–80.)

4. Kentälle

Sain aineistoni ottamalla yhteyttä Laukaan lukion yhteiskuntaopin ja historian opettaja Terttu Matsiseen. Hän toimi apunani ja teetti kyselyn oppitunnillaan. Matsinen oli sitä mieltä, että hän osaa motivoida oppilaitaan parhaiten vastaamaan, kunhan minä ensin ensiksi alustaisin häntä aiheeseen. Vastausten pituudesta ja tosissaan yrittämisen aistimisesta päätellen motivointi ja vastaaminen olivat onnistuneet hyvin: vastaukset olivat suhteellisen pitkiä verrattuna niihin esimerkkeihin, joihin olin eläytymismenetelmä-metodia tutkiessani tutustunut. Esimerkiksi yhtään ranskalaisilla viivoilla tehtyä muutaman lauseen vastausta en saanut.

Koin mieluisaksi ja tärkeäksi sen, että vastaajien motivointiin osallistui joku, joka jo ennestään tunsi oppilaat ja omasi tietynlaisen auktoriteetin suhteessa heihin. Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2001, 132–133) painottavatkin motiivoinnin tärkeyttä. He korostavat, että länsimaisissa kulttuureissa nuoruuteen kuuluu etäännyminen aikuisista, mikä saattaa vaikeuttaa haastattelun tekemistä. Siksi onkin tärkeää, että nuori saadaan motivoituneeksi haastatteluun. Nuoria haastatellessa on hyvä saada heidät kokemaan, että heidän mielipiteensä ovat tärkeitä. Onko Pro gradu -tutkielmaa varten teetettyyn kyselyyn vastaaminen sitten lukiolaisen mielestä tärkeää? Vastauksia on varmasti puolesta ja vastaan, mutta ymmärtääkseni Matsinen teetti kyselyni jonkin teemaan liittyvän tunnin yhteydessä, joten oppilaat eivät ehkä nähneet sitä näin ollen vain ylimääräisenä velvoitteena, jonka jälkeen pääsee välitunnille. Hyvästä alusta kieli vielä se edellä mainitsemani seikka, että Matsinen oli hyvin varma siitä, että saa oppilaansa vastaamaan haastatteluun kunnolla, jos hän saa menetelmästä hieman ennakkotietoa. Kävimme muutaman puhelinkeskustelun aiheesta, ja sen lisäksi lähetin jotain ennakkoinfoa myös sähköpostitse. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (sama) tutkimusta tehdessä on tärkeää mainita myös, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, koska nuoret eivät välttämättä kerro kiusallisia seikkoja kovin helposti. En kokenut kyselyni olevan kovinkaan arkaluontoinen, mutta tein parhaani luodakseni Matsisen kautta vaikutelman siitä, että vastaukset eivät päädy ulkopuolisten käsiin.

4.1 Aineiston keruu – kehyskertomus

Kehyskertomuksen keksiminen vei aikansa, koska napakan ja selkeän kehyskertomuksen luominen oli haastavaa. Kehyskertomuksen luomisessa kiinnitin huomiota tilanteen neutraalisuuteen enkä esimerkiksi rajannut sitä, missä vastaaja tapaa vanhempansa ja isovanhempansa. Loin kehyskertomuksen mahdollisimman väljäksi, jotta se antaisi informanteille enemmän pelivaraa. Tein kehyskertomuksesta sellaisen, jossa valittavana oli kaksi eri vaihtoehtoista tarinan jatkomahtoisuutta: *yhteisymmärrys* tai *erimielisyys*. Edellä mainittu vaatimus siitä, että kehyskertomuksia täytyy olla kaksi, täyttyy näin siis siten, että yhden kehyskertomuksen sisällä on kaksi eri polkua: yhteisymmärrys tai erimielisyys, joiden kautta vastaajat sitten lähtivät eläytymistekstiä tuottamaan. Tosin joissain teksteissä vastaajat pohtivat sekä yhteisymmärrykseen että erimielisyyteen vaikuttavia tekijöitä. Vastaukset olivat kohtuullisen pitkiä, mikä oli erittäin mieluista. Ennen kuin tein varsinaiset kyselyt, testasin menetelmää kahdella koehenkilöllä. He olivat molemmat naisia ja heillä oli aika lailla erilainen elämäntilanne: toinen asui vielä vanhempien luona, kun toinen taas oli jo muuttanut omaa vuokra-asuntoon ja eli itsenäistä elämää. Koevastaukset olivat hyviä, joten luotin siihen, että myös varsinaiset kyselyt menevät hyvin.

Kehyskertomus

Kuvittele tilanne, jossa tapaat vanhempasi ja isovanhempasi. Alatte keskustella kaikenlaisista sinuun liittyvistä asioista.

Kerro, miten tilanne etenee: mistä keskustellette, ja miten sinä koet tilanteen?

Jos keskustelun aikana välillenne tulee erimielisyyksiä, mistä arvelet niiden johtuvan?

Jos taas keskustellette yhteisymmärryksessä, niin miksi arvelet näin tapahtuvan?

Kirjoita tilanteesta kuvaus alla olevaan tilaan. Jatka tarvittaessa kääntöpuolelle.

Seuraavassa on kolme esimerkkitekstiä aineistostani. Valitsin esimerkeiksi tekstejä, jotka ovat kaikki luonteeltaan hieman erilaisia. Ensimmäinen kertomus on maalailevan kuvainnollinen, ja sen tunnelmasta on helppo irrottaa erilaisia asenteita. Toinen kertomus on luonteeltaan suorasukaisempi ja hyökkäävämpi: kirjoittaja on vaativa ja ylimielinen. Kolmas kertomus on monitahoinen, siirtyen lämpimästä tunnelmista äkkiä kriittisemmälle kannalle ja palaten sieltä sitten taas takaisin. Koska kehyskertomuksella luotua eläytymistilannetta ei voida välttämättä suoraan yhdistää vastaajan kokemuksiin, on tarinoiden tietoteoreettista statusta vaikea selkeästi määritellä. Uskoisin, että eläytymisen kautta tuotetut tekstit ovat osittain koettuja, mutta myös osittain uskomuksiin ja olettamuksiin perustuvia tarinoita. Koska kehyskertomukseni teema oli suhteellisen arkipäiväinen, on syytä uskoa, että useat vastaajista olivat ainakin joitain kirjoittamiaan asioita autenttisesti kokeneet. Näin ollen vastaajien kertomukset olisivat luonteeltaan osittain fiktiota, osittain faktaa. Olennaista ei kuitenkaan mielestäni ole tarinoiden todenperäisyys, sillä uskon että fiktion tuottaminen heijastelee ainakin jollakin tasolla kirjoittajan kokemaa todellisuutta. Tutkimukseni aineistoesimerkit ovat kieliasultaan autenttisia lukuun ottamatta lainausmerkkejä, joita olen hieman muokannut tekstien seuraamisen helpottamiseksi.

Nainen, 18 vuotta

”Keskustelu ei käänny minuun heti, vaikka olenkin tilanteessa mukana. Olen häipyneenä taustalle, sillä olen yhä kuin lapsi joka välillä saattaa nykäistä äitiä hihasta, mutta hän ei huomaa minua, sillä hänen mielenkiintonsa on kohdistettu toisaalle. Unohdan kuunnella heidän keskusteluaan ja uppoudun ajatuksiini. Mutta jossakin vaiheessa keskustelu kääntyy väistämättä lapsiin, ensin ehkä isosiskoihini, heidän töihinsä ja elämiinsä.

Minä herään vasta kun kuulen nimeni sumusta ja hymyilen heille, niin kuin minun odotetaan hymyilevän. Isovanhempieni mielestä olen hiljainen tyttö vaikka olen kaikkea muuta. Minun on selitettävä yhä uudelleen elämäntilanteeni, mikä tarkoittaa koulua, sillä he luulevat että koulu todella on koko elämäni. Toinen isovanhemmistani saattaa varmistaa olenko jo täyttänyt kaksitoista, jolloin minun on hymyssä suin kerrottava täysi-ikäisyydestäni. Tämä tilanne on sama kaikkien sukulaisten kohdalla, sillä en tunne heitä. Tunnelma voi olla lämminhenkinen, mutta kuitenkin hiukan virallisen ja teennäisen oloinen. Ainakin minä olen teennäinen.

Keskustelu minusta ei ole kovinkaan pitkä. Isä ja äiti keskittyvät keskustelemaan koulumenestykselläni ja kiltteydelläni ja minusta tuntuu etteivät heidän tunne minua. Itse tunnen olevani niin paljon muutakin kuin hyviä numeroita. Hymyilen edelleen ja vastaan isovanhempieni vähäisiin kysymyksiin, ellei äiti ehdi vastata ensin. En kui-

tenkaan itse vie keskustelua eteenpäin, enkä halua olla juuri heidän huomionsa keskipisteenä. Vastailen harvasanaisesti ja ystävällisesti.

Erimielisyyksiä ei ilmene, sillä kaikki pyrkivät olemaan kohteliaita. Eikä keskustelu ole kovinkaan syvää eikä vakavaa, joten mistä erimielisyyksiä voisi tullaakaan. Minusta keskustellaan aina yhteisymmärryksessä, sillä en puutu heidän kuvaansa minusta. En kerro kovinkaan kattavasti mielipiteitäni, ja minua keuhuttaessa otan kohteliaisuuDET vastaan nöyränä ja ujona.

Keskustelun kääntyessä pois päin minusta olen helpottunut.”

Mies, 20 vuotta

”Me istumme mummon ja papan valmistamassa kahvipöydässä. Mummo kysyy, että mitäs minä olen hommaillut. Vastaan, että olen käynyt ahkerasti koulua. Vanhempiani hieman huvittaa, mutta mutsi toteaa, että pääsin juuri läpi Ruotsin kirjoituksista. Niinpä, tuumaan, se kun on reputettu paremmissakin piireissä. Isovanhempani tiedustelevat seuraavaksi, notta vieläkö tulee rumpuja soiteltua. No joo, vastaan. Mutsi vitsailee, että josko saatais mun bändi soittaan vaikkapa papan seuraaviin synttäreihin. Tottahan toki, kuittaaan. Mitäs musiikkia te soitatte, pappa puolestaan kysyy. Tanssimusiikkia, valehtelen. Välttelen aihetta, koska siitä ei huvita puhua varsinkaan vanhempieni läsnäollessa, jotka eivät usko minkäänlaiseen menestymismahdollisuuTEEN alalla. Pitäähän pojalla olla harrastus.”

Nainen, 17 vuotta

”Jos Mummo ja pappa tulevat meille, heitä ei tarvitse kutsua, koska he käyvät usein kahvilla, ja läheisimpiä ihmisiä ei enää tarvitse kutsua. Kahvipöydässä aihe kääntyy yleensä minuun, minun koulunkäyntiini ja harrastuksiini. Pappa tässä vaiheessa tokaisee ´Joko sinä olet 12 vuotta täyttänyt` `No, olen, ja vielä 5 kertaa sen jälkeen!!` vastaan yleensä minä (Ja tämä on papan yleisin vitsi). Mummo ja pappa sepostavat kun eivät aikoinaan saaneet käydä koulua, vaan töitä oli tehtävä, paljon töitä. Mummo on kyllä vanhoilla päivillään kirjoittanut muutaman muistelmakirjan, joten ei se vähäkään koulutus hukkaan ole mennyt. Mummo on erittäin tyytyväinen kuutoseeni, jonka sain matikankokeesta, äiti sen sijaan vaatii asiaan panostusta. Papan kanssa tulee riitaa siitä, että hän ei ymmärrä minun taitoluistelu-harrastustani. Hän ei ymmärrä harrastusten tarkoitusta ylipäätään. Hänen mielestään kaikesta pitää olla hyötyä, ja fyysistä kuntoa voi parantaa tekemällä töitä. Asiaan tietenkIn vaikuttaa se että meillä on ikäeroa kymmeniä vuosia. Pappa myös haukkuu nykymusiikin maanrakoon. Minä en voi ymmärtää joskus papan mielipiteitä, koska ajat muuttuvat, ja ei musiikkikaan voi samanlaisena pysyä vuosikymmeniä. Mutta enimmäkseen puhutaan mummon kanssa tulevaisuudesta: minkälaisen ammatin minä haluan jne. Mummon kanssa on muutenkin mukava puhua nuorten asioita, kun se ei pane joka asiasta vastaan, ja kuuntelee mielellään mitä minulle kuuluu.”

4.2 Aineiston luonteesta

Aineistostani ei löytynyt kovin radikaaleja sukupolvien välisiä jännitteitä. Kun aloin suunnitella eläytymismenetelmän käyttöä ja muovaillessani kehyskerto-

musta, olin aika varma, että aineistosta nousee esiin nuorten ja vanhempien sukupolvien välisiä suuria jännitteitä. Oletin, että vastaajat nostaisivat puheenaiheeksi joitakin tärkeitä yhteiskunnallisia teemoja, joista keskustellessa näitä erilaisia jännitteitä mahdollisesti löytyisi. Vastaajien kertomuksissa esiintyneet teema-alueet liittyivät kuitenkin vahvasti kouluun ja tulevaisuuden suunnitelmiin, ja erimielisyydet joita teksteissä esiintyi, olivat suhteellisen pieniä. Esimerkkinä voi mainita vaikka kinastelut erilaisten harrastusten tärkeydestä ja merkityksestä tai koulunumeroiden tasosta.

Kuitenkaan teemaa ei voi vähätellä, koska monet pienetkin asiat voivat olla tärkeitä pohdittaessa nuorten itsetuntoa ja itsenäisyysajatuksia. Tällöin erimielisyydet siitä, mikä merkitys on hyvillä koulunumeroilla, on yhtä merkittävä sukupolvien välisten suhteiden tutkimuksessa kuin esimerkiksi se, millä tavalla nuoret suhtautuvat vaikka ydinvoimaan verrattuna heidän vanhempiansa ja isovanhempiansa.

5. Sukupolven määrittelystä

Nykysuomen sanakirjassa (1978, 316) sukupolven sanotaan vaihtuvan tavallisesti noin 30 vuoden välein. Tällainen sukupolven määrittely on kuitenkin vain yksi tapa kuvailla sukupolvea. Henna Mikkolan (2002, 8) mukaan arkikielessä ja tiedotusvälineissä sukupolvi-käsitettä käytetään monissa eri yhteyksissä. Kaupasta voi ostaa kolmannen sukupolven kännykän, joka kohta jo vanhenee seuraavan sukupolven kännykän tullessa markkinoille. Siihen sukupolveen, johon itsensä laskee kuuluvan, voi selitellä tekojaan tai tekemättä jättämisiään, onnistumisiaan tai epäonnistumisiaan.

Miska Rantanen kuvailee artikkelissaan *Nöyrät ja nääntyneet* (Helsingin Sanomat, D1–D2, 19.10.2002) 1990-luvun laman synnyttämää sukupolvea. Hänen mukaansa tämän sukupolven tunnusmerkkinä on se, ettei se luota mihinkään ja pelkää aina pahinta. Ylikoulutettuna ja alipalkattuna tämä sukupolvi odottaa kiihkeästi aikaa, jolloin suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle. Rantasen

kuvailu on erittäin mielenkiintoinen, sillä se muistuttaa mannheimilaista avainkokemuksen kautta syntynyttä aktuaalista sukupolvea. Tämä on yksi esimerkki siitä, että sukupolven voi rajata monella tavalla. Koen itsekin kuuluvani lama-sukupolveen, koska sen vaikutukset näkyvät muun muassa suhtautumisessani päätkätoihin ja yleensä työllistymismahdollisuuksiin.

Tommi Hoikkalan mukaan nykyajan nuoret ja nuoret aikuiset taas suorastaan kammoavat kaikkea kollektiivista, myös itseään koskevia ryhmänimityksiä. Silti nykyajan nuoria ja nuoria aikuisia kutsutaan muun muassa nollasukupolveksi, tv-sukupolveksi, X-sukupolveksi, city-sukupolveksi. Joukkoihin ja ryhmiin kuuluminen on uhka nykyajan nuoren ja nuoren aikuisen yksilölliselle ainutkertaisuudelle. Hoikkalan mukaan massasukupolvien aika näyttää olevan ohi. Vuosina 1945–1950 syntyneet suuret ikäluokat ilmaisevat kyselytutkimuksissa kaikkein selvintä samaistumista sukupolveen. Suurista ikäluokista syntyneillä pienillä ikäluokilla ei ole vanhassa mielessä kykyä kuvitella itselleen kollektiivisia identiteettejä. Hoikkalan mukaan nykyajan nuorten osana on olla pakkoyksilöllistynyt mutta toisaalta kuitenkin nuorekkaasti yksilöllinen. Hoikkalan hypoteesina on, että liikkeen syntymistä vaikeuttavat kokemukset siitä, ettei ole kelvollinen yhteiskunnassa vallitsevin menestymisen kriteerein. (Hoikkala, artikkelissa Pakkoyksilöllisyyden sukupolvi, Suomen Kuvalehti 22.3.2002/12, S.45.) Monimäärittely ja kokonaan määrittelemättä jättäminen ovatkin mielestäni nykyajalle ominaisia piirteitä. Hoikkalan mukaan kulutussegmenttien ikäperustat ovat murentuneet, mikä vaikeuttaa osittain sukupolven määrittelyä tiettyyn muottiin. Myös aikakauden monimuotoisuus on vaikea kategorisoida tarkkaan (sama).

Näyttää siis siltä, että sukupolvi-käsitettä käytetään mitä erilaisimmissa yhteyksissä ja että sen sisältö ja kattavuus vaihtelevat usein puhujan mukaan. Arkipäivän keskusteluissa sukupolvi on myös tehokas argumentoinnin väline. Sen avulla on helppo selittää asioita, se oikeuttaa ja kaventaa oikeuksia ja sen avulla selitetään mielihaluja. Kiinnostukseni aiheeseen syntyikin juuri näistä erottelevista tekijöistä. Olin huomannut sekä omissa että ystävien elämäntavoissa ja asenteissa eroja ja törmäyskohtia vanhempien sukupolvien arvo- ja toimintamaailmaa kohtaan. Tästä johtuen minua alkoi kiinnostaa, mil-

lä tavalla nykypäivän nuoret asennoituvat vanhempiensa ja isovanhempiensa arvomaailmaa ja perinteitä kohtaan. Tarkastelen aineistoani perinteisessä perhesukupolven kontekstissa. Se tarkoittaa sitä, että tilanteessa on kolme sukupolvea: vastaajat (nuoret), vanhemmat ja isovanhemmat. Näistä sukupolvista kaikki ovat tällöin syntyneet suhteellisen erilaisina aikakausina. Tämän asian avulla toivoin saavuttavani sen, että aineistosta kumpuaisi erilaisia näkökulmia ja ajatuksia perinteisen ja modernin arkielämän välillä. Hypoteesina ja karkeana perusarvioina minulla oli, että vastaajat pitävät useita isovanhempien ja vanhempien tapoja vanhentuneina ja että erimielisyydet näkyisivät selkeämmin suhteessa isovanhempiin kuin vanhempiin. Toinen oletus oli, että vastaajat eivät allekirjoita kaikkea mitä vanhemmat ja isovanhemmat edustavat vaan että he osaavat tarvittaessa kritisoida perinteitä.

5.1 Sukupolvi sijoittuu aikaan ja paikkaan

Leena Alasen (2001a, 98–99) mukaan sukupolvea voi eritellä myös hienoja-koisemmin. Voimme erilaisten jaottelujen avulla sijoittaa itsemme ja toisemme johonkin sukupolveen. Tällä lailla sukupolvittamalla ihmiset sijoittuvat eri kohtiin historiallista aikaa ja joskus samalla kertaa myös paikkaa. Alanen käyttää esimerkkinä vuoden 1968 sukupolvea, jonka katsotaan viittaavan osallistumiseen yliopisto-opiskelijoiden ”radikaaliin” liikehdintään tuona Euroopan ”hulluna vuonna”. Sijoittuminen tapahtuu myös näin ollen paikkaan, Euroopan yliopistokaupunkeihin. Näin identifioimalla puheena olevien ihmisten paikat sukupolvien ketjussa tuodaan esille ihmisten eroja ja keskinäisiä yhteyksiä. Sen lisäksi viitataan samalla niihin asioihin, jotka kyseisiä ihmisiä erottivat tai yhdistivät. Yleisin sukupolvi-termin käyttötarkoitus arkikielessä on ihmisten luokittaminen heitä yhdistävien tai erottavien piirteiden, ominaisuuksien tai tunnusmerkkien mukaan. Samanlaista ’sukupolven’ nominaalista, nimittävää käyttöä on suosittu muun muassa nuorisotutkimuksessa, jossa valittuun ikäryhmään kohdistuvan tutkimuksen tuloksiin vedoten määritellään jokin kuvaileva yhdistävä nimitys tuolle ikäryhmälle. ’Sukupolven’ toinen tärkeä merkitys

näin ollen on sen relationaalinen ulottuvuus sen viitattaessa ihmisten keskinäisiin suhteisiin (lainausmerkit, Alanen).

Generoimisen ja generoitumisen kielellisesti alkuperäinen merkitys liittyy biologiseen sukulaisuuteen ja sukulaisuussuhteisiin ylenevän tai alenevan polven mielessä. Sukupolvi saa tästä uuden ulottuvuuden, jolle on käyttöä erityisesti perhe- ja sukulaisuustutkimuksessa ja väestötieteessä. Isovanhemmat, vanhemmat ja heidän lapsensa elävät osin eri, osin samaa historiallista aikaa, ja kunkin sukupolvi toimii silloin sijoittaen heidät johonkin tiettyyn aikaan. Tämän lisäksi heidän suhteitaan määrittää joukko sosiaalisia ja kulttuurisia, usein voimakkaasti institutionaalisia merkityksiä. Koska perhesuhteet eivät ole puhtaasti biologis-genealogisia, niin juuri tämä 'muu' tekee sukupolvisuhteet tärkeiksi ja kiinnostaviksi yhteiskuntatieteilijälle. (Alanen, 2001a, 99. Lainausmerkit, Alanen.)

5.2 Suvun merkitys on ohentunut

Matti Virtasen (2001, 19–21) mukaan sukupolven vanhin merkitys on ollut oman suvun historian ja kehityksen järjestäminen siten, että elämä siirtyy vanhemmilta lapsille ja sitten heidän lapsilleen. Yhteiskunta koostuu kuitenkin tuhansista erillisistä suvuista – vanhemmat ja lapset -jatkumoista – jotka ovat ajallisesti toisiinsa nähden lomittain. Modernissa maailmassa suvun merkitys on ohentunut. Lapset eivät enää entisaikojen tapaan jatka vanhempien elämäntyötä: ammatit ja urat eivät samalla tavoin jatku sukupolvesta toiseen. Suku ei välttämättä ole enää keskeisin taloudellinen ja sosiaalinen tukiverkko, vaan sen rinnalle on syntynyt uudenlaisia traditioita ja intressiryhmiä, joihin ihmiset liittyvät verisiteiden sijaan omien kokemustensa ja taitonsa ohjaamina. Juuri tässä on oman tutkimukseni ydinkohta. Koska suku on ollut keskeinen sosiaalinen tukiverkko, mutta on sittemmin menettänyt osan vahvuudestaan, haluan selvittää, miten nuoret siinä valossa suhteutuvat vanhempiin sukupolviin. Minkälaisen merkityksen näin ollen esimerkiksi perinteet saavat aineistoni vastaajien teksteissä?

5.3 Suomalaisen yhteiskunnan suuret sukupolvet

J. P. Roosin mukaan sukupolvia yhdistävät samankaltaiset elämäkokemukset, joilla on eräässä mielessä ajallinen yhtenäinen kulttuuritausta. Varsinkin, jos sukupolvella tarkoitetaan 10–20 vuotta kattavaa kokonaisuutta, sen yhteys kulttuuriin on selvä. (Roos 1988, 25, Kohlin 1978, mukaan.) Jos yhteiskunnan kehitys olisi jossain vaiheessa pysähtynyt, ei olisi sukupolvieroja, vaan olisi vain ikä- ja elämänvaihe-eroja (Roos, 1988, 25).

Sukupolven määrittely saattaa olla nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa jo lähempänä kohortin eli ikäluokan määrittelyä. Tämän mukaan uusi sukupolvi muodostuisi joka viides vuosi tai useammin. Sukupolvi-käsitettä voidaan ulottaa myös erikseen määritellylle toiminnan alueelle tai rajata johonkin ryhmään tai luokkaan. Tällöin voidaan puhua erinimisistä sukupolvista, kuten esimerkiksi lähiö-sukupolvesta tai tietokone-sukupolvesta. Tällöin sukupolven yhteys osakulttuuriin on ilmeinen: uusi sukupolvi ilmentää uudenlaista kulttuurillista tyyppiä. Kokonaisyhteiskunnallisesti määriteltynä sukupolvi ilmentää yhteiskunnan kulttuurillista ja historiallista muutosta tai vaihtoehtoisesti muuttumattomuutta. (Roos 1988, 25.)

Suomessa viime vuosisadalla tapahtuneet historialliset muutokset ovat aiheuttaneet melko suuria sukupolvieroja. Muun muassa kansalaissota, toinen maailmansota, maaseudun voimallinen muutos 1960-luvulla ja nopea lähiöiden rakentaminen ovat leimaavia piirteitä suomalaisessa yhteiskunnassa. Kolme suurta linjausta suomalaisen yhteiskunnan sukupolvijaottelusta ovat *pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi*, *suuren murroksen sukupolvi* ja *lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi*. Ensimmäinen sukupolvi, 1910–30-luvulla syntyneet, kokivat hyvin kaksijakoisen elämän. Tälle sukupolvelle sota oli hyvin keskeinen elämään liittyvä asia. Myös kotipaikan menetykset, ailahtelevaisuus ja suuret luokkaerot olivat ominaisia tälle sukupolvelle. Suomalaisen yläluokan ja ylemmän keskiluokan jäsenet ovat kuvailleet elämänsä olleen ennen sotia hyvin vilkasta ja ongelmatonta aikaa. Luokka-ajemasta riippumatta sota merkitsi suomalaisille ratkaisevaa muutosta, joka voimisti normaalia elämänvaiheen murrosta. Sodan jälkeisissä kuvauksissa ihmiset kertoivat

elämänsä olleen ankaraa nousua, johon kuului muun muassa suuret sosiaali- poliittiset muutokset, joista tärkein oli terveydenhoitojärjestelmän kehitys. Täl- le sukupolvelle oli myös olennaista se, että työtä riitti kaikille. Sukupolven ää- ripäässä olleet, lähinnä suomenruotsalainen yläluokka, joutui myös sodan jäl- keen ankaran työnteon ja rakentamisen piiriin, jolloin heidän kokemusmaail- mansa saattoi erota saman sukupolven toisesta ääripäästä. (Roos 1988, 26– 27.)

Suuren murroksen sukupolvi, johon kuuluu lähinnä 1940-luvulla syntyneet, edustavat luokkarakenteeltaan aivan uudenlaista tyyppiä. Tämän sukupolven ”tarinoissa” kerrotaan noususta maanviljelijä- tai työläisperheestä koulutuksen kautta toimihenkilöksi. Kyseiselle sukupolvelle sairaudet eivät enää olleet niin yleisiä ja lapsuus oli sille kehityksen ja optimismin aikaa. Myös ensimmäiset televisiot, kodinkoneet ja auto tulivat kuvaan mukaan. Maaltamuutto oli kes- keinen tekijä tämän sukupolven elämänkaareissa. Suurin osa tästä sukupol- vesta syntyi maaseudulla tai maaseututaajamissa ja muutti myöhemmin kau- punkeihin – tai vastaavasti koki asuinpaikkansa kaupungistumisen. Tälle su- kupolvelle oli ominaista myös ammatin hankkimiseen liittyvän koulutuksen painottuminen ja asuntosäästäminen. Ongelmatkin olivat erilaiset kuin edeltä- vällä sukupolvella. Työttömyys oli uusi ilmiö, kuten myös lasten päivähoito- ongelmat, jotka ilmaantuivat työssä käyvien nuorten äitien huolenaiheeksi. (Roos 1988, 27–29.)

Myös erilaiset ihmissuhdeongelmat ovat tulleet elämäntarinoissa esille vasta tällä sukupolvella, koska lapset, aviopuolisot ja työtoverit olivat nousseet uu- teen asemaan näiden ihmisten elämässä. Tämän sukupolven leimallisin piirre onkin Roosin mukaan se, että siltä puuttui jotakin. Tarinat sisältävät vähem- män kokemuksia ja koettuja asioita. Elämä oli suhteellisen turvallista, dra- maattiset käännteet puuttuivat. Roos korostaa kuitenkin, että tämä näkemys heijastelee enemmänkin keskiluokkaisia ajatuksia, koska työväenluokka koki edelleen dramaattisia muutoksia ja äkillisiä tapahtumia. Suuren murroksen sukupolvi jakautui luokkiin epämääräisemmin kuin edellinen, koska osittain sen luokka-aste oli vasta muovautumassa ja luokka-asemissa oli myös hyvin vaihtelevia tunnusmerkkejä. Luokka-asema ei ollut läheskään niin kiteytynyt

kuin aikaisemmin, vaikka samalla perinteisen työväenluokkaisen ja uusien keskiluokkaisten luokkatilanteiden välillä olleet erot nousivatkin keskeisiksi. (sama.)

Tarkastelussa kolmas, lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi syntyi 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa. Tälle sukupolvelle ominaista on koulutus, ja kasvuympäristönä sille ovat olleet lähiöt ja kerrostaloalueet Suomen taajamissa. Noin puolet tästä ikäluokasta on myös suorittanut ylioppilastutkinnon ja useilla loppuista on ammatillisia opintoja. Television ja musiikkikulttuurin tuleminen ovat olleet myös keskeisiä tuon sukupolven ilmiöitä. (sama, 29.)

5.4 Sukupolvi murroksen tuotteena

Karl Mannheim on klassikko sukupolvitutkimuksen saralla. Hän määritteli jo 1900-luvun alkupuoliskolla sukupolven muotoutumiseen vaikuttavia, yhteiskunnallisista muutoksista lähteviä tekijöitä. Mannheimin mielestä ryhmälle yksilöitä, jotka jakavat saman luokka-aseman, yhteiskunta ja siihen liittyvä tietoisuus näyttäytyy samasta näkökulmasta. (Mannheim, 1959, 291.)

Matti Virtanen (2/1999, 82) on muuttanut havainnollisemmiksi Mannheimin sukupolveen liittyviä termejä. Hän on korvannut termin sukupolviasema (generation location) termillä kokemuksellinen sukupolvi ja termin aktualisoitunut sukupolvi (generation as actuality) termillä mobilisoitunut sukupolvi.

Ikäpolvi, kokemuksellinen sukupolvi ja mobilisoitunut sukupolvi ovat Mannheimin mielestä ylöspäin kasvavia sisäkkäisiä tasoja. Mobilisoitunut sukupolvi on samanikäisten ikäpolvi, jonka mobilisaation lähteenä ja maailmankuvan pysyvänä perustana on sen nuoruuden aikainen yhteiskunnallinen murros ja sen tuottama avainkokemus (Mannheim, Virtasen, 2/1999, 83–84, mukaan).

Sukupolvi on Mannheimin mukaan tietyn ikäluokan tietoisuutta omasta paikasta yhteiskunnassa, sulautettuna tiettyyn sosiaalis-historialliseen prosessiin. Kun luokka-aseman luonnetta määritellään yksilöiden sosioekonomisen

aseman mukaan, kokemuksellisen sukupolven voi määritellä sen perusteella, miten erilaiset kokemukset ja ajatukset tulevat esiin, kun ne siirtyvät sukupolvesta toiseen. (Mannheim, 1959, 292.)

5.5 Sukupolvifraktiot

Mannheimin (1959, 303–311) mukaan sukupolvesta puhuttaessa on vaarana ilman erityistä erittelyä, että biologinen sukupolvikäsitys ja sosiaalisten ja kulttuuristen voimien tuottama sukupolvikäsitys sekoittuvat keskenään. Jotta yksilö voisi jakaa saman sukupolviaseman, hänen täytyy olla syntynyt sisälle samaan kulttuuriseen ja historialliseen alueeseen. Mannheim painottaa kuitenkin, että mobilisoituneeksi sukupolveksi voidaan kutsua vain sellaista samanikäisten yksilöiden joukkoa, joka ottaa osaa oman aikakauden sosiaalisiin ja intellektuaalisiin liikkeisiin.

Sukupolvifraktion perusidea on se, että saman sukupolven sisällä voi olla erilaisia sukupolvifraktioita eli ryhmiä, jotka erottuvat toisistaan tietoisuuden tasolla. Perinteinen sukupolvikäsitys – jossa samaa ikäluokkaa olevat ihmiset ovat samaa sukupolvea – saa siten uuden, pidemmälle viedyn terminologisen jaon: sukupolvifraktiot. Tämän tarkempi jaottelu kuvaa paljon paremmin sukupolvea kuin perinteinen näkemys yhtenäisestä sukupolvesta. Sukupolvifraktio syntyy, kun samanhenkiset ihmiset kokevat yhteenkuuluvuutta toisiinsa ja kun heille syntyy sama tietoisuuden taso, jonka he sitten jakavat. Nuorison, joka kokee samoja historiallisia ongelmia, voidaan sanoa olevan samaa aktuaalista sukupolvea. Erillisiä sukupolvifraktioita tästä sukupolvesta löytyy silloin, kun sen sisälle muodostuu ryhmiä, jotka toimivat erillisten, omien intressien mukaan. Mannheimin mukaan *Zeitgeist*, 'ajan henki' (suom. Matti Virtanen) on tietoisuutta, joka koskettaa osaa sukupolvesta tietyssä aikana. Tämä tietoisuus, joka on yhteisesti määritelty kuuluvaksi tietylle aikakaudelle, koskettaa kyseisellä hetkellä tiettyä sosiaalista ryhmää. Sen avulla ryhmä kykenee lyömään leimansa myös muihin ryhmiin ilman, että se tuhoaa tai imee ne itseensä. (Mannheim, 1959, 304–313.)

Ajan henki ei sattumanvaraisesti valitse jotain ideologiaa, johon se tukeutuu, eikä se myöskään ole puhdas ideologia. Mannheimin mukaan erilaiset poliittiset orientaatiot tulevat ymmärrettäviksi vain, jos ne nähdään yrityksinä hallita samaa kohtaloa ja ratkaista samoja älyllisiä ja sosiaalisia ongelmia, joita kyseinen aikakausi on tuottanut. Uudet sukupolvet tuovat omat erityispiirteensä – tunnukset ja ideat – laajempiin toisistaan erottuviin, pysyviin traditioihin. Näin ollen esimerkiksi liberaalit, konservatiiviset ja sosialistiset trendit muuntuvat sukupolvesta toiseen. Sukupolvifraktio voidaan siten täysin ymmärtää vasta laajempien trendien kehityksessä eli sitä on tarkasteltava jonkin tradition artikuloijana. Fraktiosta voi tulla vaikutusvaltainen ja muista erottuva vain osana jotakin traditiota. (Mannheim, 1959, 314–315, suomennoksessa apuna Matti Virtanen 2001.)

Virtanen (2001, 34) kärjistää vielä tätä tulkintaa ja analysoi, että yhden ja saman murroksen aikaansaamat tulkinnat näyttäytyvät myös jokaiselle saman ikäluokan jäsenelle erilaisesta näkökulmasta käsin – jopa sen nuoren sukupolven sisällä, jolle murros on Mannheimilainen avainkokemus. ”Sukupolven luova avainkokemus on se, minkä ikäpolvi kohtaa noin 17. ikävuoden vaiheilla” (sama, 2001, 37).

Avaintapahtumat kohtaavat kerrostuneen ikä- ja sukupolvien ja näiden fraktioiden kokemus- ja tavoitemaailman, jonka lävitse avaintapahtuma koetaan ja tulkitaan eri tavoin. Tradition näkökulmasta katsottuna avaintapahtuma muuttaa vanhojen fraktioiden keskinäissuhteita ja vetää traditioon uusia, avaintapahtuman mobilisoimia fraktioita. Avaintapahtuman jälkeen eri-ikäiset fraktiot taistelevat hegemoniasta kunkin eri tradition sisällä. Sen tuloksena traditiot sitten joko pysyvät, muuttuvat tai hajoavat. (Virtanen, 2001, 35.)

Virtanen (2001, 364) mukaan yksilön kehityskaaressa tapahtuva ilmiö, refleksiivisen minän varsinaisen synnyn ajoittuminen ikävuosiin 16–18, selittää kokemuksellisen sukupolven synnyn. Ikäluokat, jotka ovat samaan aikaan tässä otollisessa iässä, muodostavat kokemuksellisen polven, jossa yhdistävänä kokemuksena on se, mitä yhteiskunnassa juuri silloin tapahtuu. Jos kyseisellä hetkellä on meneillään murros, joka luo paljon erisuuntaisia ongelmia ja jän-

nitteitä, niin avainkokemus tuottaa myöhemmin paljon erisuuntaista mobiilisaatiota.

Oman avainkokemuksensa ja sen luoman ongelman valossa nuoret saattavat lähteä omille teilleen, koska he näkevät maailman eri tavalla kuin tradition vanhemmat fraktiot. He näkevät tilanteen sisältämät mahdollisuudet kirkaammin kuin vanhemmat sukupolvet, ja heillä on rohkeutta nuorina ihmisinä ottaa riskejä. He näkevät yhteiskunnassa avautumassa olevat aidot ja kekseliällä toiminnalla saavutettavissa olevat mahdollisuudet, jotka kutsuu esiin jokin sosiaalinen murros tai poliittisten voimasuhteiden äkillinen heilahdus. Murros tuottaa kokemuksellisen sukupolven, jolle avainkokemus avaa uusia väyliä. Nuoriso on se kerrostuma, joka tulevassa yhteiskunnassa tulee aikuisuutensa elämään, kun taas vanhat polvet pyrkivät jatkamaan niillä alueilla ja asenteilla, jotka he ovat omassa otollisessa nuoruudessa vallanneet. Nuoret sen sijaan suuntautuvat aavistettavissa olevan tulevaisuuden suuntaan. (Virtanen 2001, 376–377.)

Leena Alanen (2001a, 105) huomauttaa kuitenkin, että sukupolvien ajatellaan edelleenkin muodostuvan ikäluokan nuoruusiän kokemusten kautta. Nytkin tätä ajattelutapaa on alettu kyseenalaistaa. On kysytty, miten ja miksi sukupolvisia suhteita alkaisi muodostua vasta nuoruudessa? Eikö ole loogisempaa olettaa, ja eikö kokemukkin vahvista kantaa, että näitä suhteita muodostuu yksilölle elämän ensimmäisestä päivästä alkaen, kaiken ikää – lapsuudesta vanhuuteen?

Mannheim on kiistämättä yksi siteeratuimpia sukupolvitutkijoita, mutta voikaanko minun aineistostani nousseet teemat niputtaa yhteen erään sukupolven yhteisiksi kokemuksiksi ja yhdistäviksi tekijöiksi? Entä yrittävätkö aineistossani esiintyneet vastaajat yhdessä ratkoa aikakauden tuottamia ongelmia? En usko, että tällaisia tulkintoja voisin tehdä – enemmänkin aineistoni oli täynnä eräänlaisia pieniä tarinoita perhesuhteiden viidakosta; tilanteita perhesukupolvien välisistä neuvotteluista, joissa perinteet ja moderni kohtaavat. On myös mahdollista, että tästä aikakaudesta ei löydy sellaista ongelmaa, johon nuoret reagoisivat yhteisellä rintamalla.

5.6 Margaret Meadin sukupolviteemat

Margaret Mead on myös erittäin mielenkiintoinen sukupolvitutkija. Hän on luonut erilaisia sukupolvien välisiä vuorovaikutusmalleja. Hän on jaotellut sukupolvien väliset sosiaaliset suhteet kolmeen osaan: postfiguratiiviseen, kofiguratiiviseen ja prefiguratiiviseen. Postfiguratiivisen mallin mukaan lapset oppivat pääosin vanhemmiltaan, kofiguratiivisessa mallissa sekä lapset että aikuiset oppivat ikätovereiltaan. Prefiguratiivisessa mallissa vanhemmat oppivat myös lapsiltaan. Meadin mukaan primitiiviset yhteisöt ja pienet uskonnolliset ja ideologiset erillisalueet ovat pääosiltaan postfiguratiivisia ja saavat näin auktoriteettinsa menneisyydestä. (Mead, 1971, 25–34.)

Meadin kehys on mielenkiintoinen ja haasteellinen, koska se on kirjoitettu 1970-luvulla. Mielenkiintoista teoriassa on se, että se antaa lukijalle aiheen miettiä, minkälaiseen suuntaan sukupolvien välisten suhteiden kentällä ollaan menossa. Itse uskon, että prefiguratiivinen malli on esillä yhä enemmän kun ajatellaan esimerkiksi teknisten laitteiden, kuten puhelinten ja tietokoneiden kehitystä. Usein näkee esimerkiksi, kun nuori opettaa vanhempaa ihmistä lähettämään tekstiviestiä. Mielestäni sukupolvien välisessä oppimisessa on käyty sama vallankumous kuin sukupuolten välisessä työnjaossa. Naiset voivat ja osaavat asentaa tietokoneita ja korjata autoja, miehet taas osaavat ja voivat pestä hieno- ja villapyykkiä sekä laittaa ruokaa ja hoitaa lapsia. Sukupolvien välinen oppiminen ja roolit ovat myös sekoittuneet. Mead toteaa, että olemme siirtymässä historiassa täysin uuteen ajanjaksoon, jolloin nuoriso on hankkimassa itselleen uuden arvovallan prefiguratiivisella, vielä tuntemattoman tulevaisuuden käsittämiskyvyllään (Mead, 25, 1971). Näinhän on tapahtunutkin: postmoderni sukupolvi- ja sukupuolijärjestys on myllännyt Meadin teoriakehyksen painopistettä prefiguratiiviseen suuntaan. Prefiguratiivisuus herättää varmasti monia kysymyksiä siitä, minkälaisia vuorovaikutussuhteita se on tuonut tai tuo tullessaan perinteisten vuorovaikutusmallien keskelle. On mielenkiintoista nähdä, miten erilaiset vuorovaikutussuhteet muuttuvat, ja minkä merkityksen esimerkiksi vanhuus tästä näkökulmasta saa.

5.7 Tämän päivän avainkokemukset

Minkälaisia sitten voisivat olla tämän päivän avainkokemukset? Kimmo Jokisen ja Kimmo Saariston (2002, 186) mielestä on mahdollista, että sukupolven sukupolvikokemus ei löydykään yhteiskunnallisesta tilanteesta, kuten sodista ja laajoista kriiseistä, vaan pikemminkin osallisuudesta ja osanotosta eli siitä, että on itse ollut toimimassa ja osallistumassa. Näin sukupolvi itse toiminnallaan tuottaa sen kokemuksen, joka tekee heistä sukupolven. Jokisen mielestä kokonaan toinen asia kuitenkin on se, millainen merkitys tällaisille kokemuksille annetaan. Saavatko ne aikaan sellaista yhteisyyttä, että puhe sukupolvesta on ylipäättään järkevää? Jokisen mukaan myös elämäntapojen kirjo on entisestään lisääntynyt ja elämäntapojen refleksiivisyydestä ja muovailtavuudesta on tullut osa normaalia arkipäivää. Näin ollen samaa aikaa eläville ihmisille maailma saattaa näyttäytyä ihan erilaisesta näkökulmasta. Esimerkiksi siitä, mikä on tärkeää hip-hopparille, ei kettutyttö taas ole välttämättä kuullutkaan. Koko sukupolvea yhdistäviä kokemuksia ei ehkä siten enää ole. Onko mahdollista, että yhteiskunta muuttuu niin nopeasti ja monella tasolla yhtä aikaa, että aikalaisilta puuttuvat yhteisten kokemusten mahdollisuudet ja että näin sukupolvia sosiologisessa mielessä ei pystyisi muodostumaan? Saariston ja Jokisen tulkinta sosiologisten sukupolvien muodostumisen ongelmasta on mielenkiintoinen, sillä myös oman tutkimukseni kautta syntyi huomio siitä, etteivät aineistoni nuoret muodostaneet mitään suurta, johonkin yhteiseen kokemukseen nojaavaa yhtenäistä sukupolvea.

6. Nuoret suurennuslasin alla

Leena Alanen (2001b, 162) kirjoittaa artikkelissaan ”Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä – sosiologia ja sukupolvijärjestys”, että lasten yhteiskunnallinen tasavertaisuus on myös sosiologisen lapsitutkimuksen lähtökohta. Alasen mukaan lapset ovat yhteiskunnallisia toimijoita tasavertaisesti muiden kanssa. Näin ollen tutkijoiden tehtävänä on tuottaa tietoa lasten elämästä ja toiminnasta, heidän muuttuvasta yhteiskunnallisesta asemastaan ja heidän osalli-

suudestaan yhteiskuntansa elämään. Vaikka tutkinkin nuorisoa, on Alasen pohdinta tärkeää ottaa huomioon, koska usein lapsuuden ja nuoruuden raja on kovin häilyvä. Joskus nuori joutuu tekemään aikuisen elämään kuuluvia tehtäviä ja päätöksiä, kun taas toisinaan nuori ei juuri ikänsä vuoksi saa tehdä jotain aikuisille kuuluvaa.

Alanen (sama, 164) käyttää termiä ”moderni lapsuus” kuvaamaan ns. kehittyneiden maiden lapsuutta. Moderni lapsuus on näissä maissa ymmärretty sellaiseksi elämänkulun vaiheeksi, jossa pienet ihmiset ovat perheen, päivähoiton ja koulun suojissa, ja kehitystarpeitaan vastaavan suojelun, kasvatuksen ja koulun turvin siirtyvät vähitellen kohti edempänä olevaa päämäärää: aikuisuutta, oikeuksia, vastuita ja velvollisuuksia. Lapsuus on määritelty yksilön kasvun, kehityksen ja yhteiskuntaelämään oppimisen ajaksi. Tämä näkemys perustelee sen, miksi lapset ovat tänä aikana vanhempien aikuisten, ’yhteiskunnan’ kasvatuksen, suojelemisen ja kontrollin kohteena. Muille kuin lapsille modernin maailman sukupolvijärjestyksestä määrittävät vastaavat velvollisuudet valvoa, suojella, hoitaa ja kasvattaa. Vaikka haastatteleman ihmisen olivatkin nuoria, ”modernin lapsuuden” piirteet näkyvät selkeästi aineistossani. Suojeleminen ja kontrolli – oikeaan suuntaan ohjaaminen – saavat aineistossani muotonsa esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

”Isäni toivoo ääneen että toivottavasti lukion päästötodistuksella pääsee johonkin opiskelemaan. Isäni tietää että todistukseni voisi olla parempikin ja on aina vinoillut että taidat päätyä uusimaan joitain tiettyjä aineita jos ei pääsyt tiettyihin kouluihin helttiä.”

”Me istuudutaan pöydän ääreen, ja alamme juoda kahvia. Äitini alkaa kertoa miten minulla menee lukiossa, hän sanoo, ’Minulle on tullut kaksi hylättyä kurssia ensimmäisessä jaksossa’. Mummoni kauhistuu ja sanoo ’Minun iässäni isäni Antton, olisi lyönyt minut remmillä mustelmille’. Minä hieman kauhistun, mutta sanon ’Ei nykypäivänä sellaista saa enää tehdä. Se on rikos, pahoinpitely!’ Mieleeni tulee silti, että jossakin perheessä sitä valitettavasti voi sattua. Isäni puuttuu keskusteluun, ’Kyllä sinun pitäisi lukea enemmän läksyjä. Ja tänä iltana sinä et mene minnekään.’ Tilanne tuntuu tukalalta tekisi mieli sanoa isälleni ’suorat sanat’, mutta en viitsi, kun mummoni on kuulemassa. Mielestäni erimielisyydet johtuvat kasvatuksesta ja ajanhengestä. Nykyään puhutaan miten lapsia ja nuoria pitäisi rangaista, ja sitä että ei saisi käyttää väkivaltaa.”

Hyvä esimerkki holhouksesta on myös vastaajien sekä heidän vanhempiansa ja isovanhempiansa suhde työhön ja siitä syntyvät asenne-erot. Eräs vastaaja

on tilanteessa, jossa hän keskustelee isänsä ja mummonsä kanssa työelämästä. Vastaaja tukeutuu mummoonsa, jonka mielestä vastaajaa kiinnostava hortonomin ammatti on hyvä valinta. Vastaajan kirjoitustavasta käy ilmi, että isä toivoisi hänestä jotain muuta kuin hortonomia. Modernin lapsuuden tuomat ongelmat liittyvät kyseisessä kertomuksessa myös vastaajan rahankäyttöön; tilanne on hieman poikkeuksellinen, koska vastaaja asuu mummonsä luona. Mummo aloittaa puheet vastaajan rahatilanteesta, johon isä toteaa lakonisesti, että saahan vastaaja opintotukea. Vastaajan nöyryys ja alistainen asenne isää kohtaan näkyy tässä rahanäkökulman kautta: lapsuuden, nuoruuden ja vastuun rajoja kokeillaan, sillä yhtäältä vastaaja on liian nuori päättääkseen omasta tulevastä ammatinvalinnasta, kun taas toisaalta hän on kyllä kykenevä maksamaan omat koulunkäyntikulunsa. Mummo on vastaajalle turvaverkko, johon tukeutua. Mummo esimerkiksi maksaa vastaajan ajokortin:

”Mummon mielestä minun pitäisi saada tehdä mitä haluan. Hänen mielestään myös hortonomi olisi hyvä ammatti, josta saa myös hiukan rahaa, eikä tarvitse lapioida paskaa. Kysyn isältä, että eikö olisi myös mukava rakastaa työtä, mitä tekee.

Seuraavaksi mummo aloittaa keskustelun rahatilanteestani (maksan koulukirjat, matkat yms. itse) Isä toteaa, että saanhan minä toki opintotukea. Mummo sanoo maksavansa ajokorttini.”

Koulumenestystä koskevat keskustelut ovat aineistossani usein luonteeltaan sellaisia, että vastaaja on tarkkailun ja arvioinnin kohteena. Eräässä tekstissä vastaaja kirjoittaa, kuinka hän yrittää selvittää pikaisella ”Kyllä se koulu hyvin menee” -vastauksella, mutta joutuu silti hakemaan koulutodistuksensa ja aloittamaan kiivaan väittelyn töiden tekemisestä. Vastaaja suhtautuu tilanteeseen suhteellisen rauhallisesti, koska hän ymmärtää, että äiti ja mummo ovat vain huolissaan siitä, miten hän pärjää elämässään. Vastaajan asenteen lujuudesta kielii kuitenkin se, että hän ottaa kantaa ääneen ja sanoo, ettei hän halua olla sellainen, joka vain lukee kaverit pois elämästään:

”Kuinka ollakaan kahvipöydän keskustelu siirtyy jälleen minuun ja koulun käyntiin. Yritän selvittää pikaisella ’kyllä se hyvin menee’ vastauksella, mutta se ei riitä mummolle tai äidille, tunnen oloni kiusaantuneeksi, sillä koulu numerot ovat enemmän 5 luokkaa, joten yritän siirtää keskustelun äidin asioihin. Tuloksetta, saamme aikaan pienen kinan käytökselläni, sillä varsinkin mummo on päättänyt, että hän haluaa nähdä todistukseni joten ei auta muu, kuin hakea se ja aloittaa kiivas väittely töiden tekemisestä. Kyllähän sen arvasi, sillä he ovat niin huolis-

saan siitä miten minä pärjään elämässä. Henkilökohtaisesti en halua olla sellainen, joka vain lukee ja lukee ja lukee kaverit pois elämästään ja sen sanottuani pöytäkeskustelu loppuu ja aamiainen on ohi.”

Vastaajan elämäntilanteen arviointi voi alkaa myös ilman, että häneltä itseltään edes kysytään mitään. Seuraavassa esimerkissä vastaajan äiti ottaa koulun puheeksi kommentoimalla vastaajan koulumenestystä kriittisesti tältä mitään kysymättä:

”Me istuudutaan pöydän ääreen, ja alamme juoda kahvia. Äitini alkaa kertoa miten minulla menee lukiossa, hän sanoo, ”Minulle on tullut kaksi hylättyä kurssia ensimmäisessä jaksossa”.

Holhous ja huolenpito saavat erilaisia sävyjä sen mukaan, onko vastaajaa arvioimassa hänen vanhempansa vai isovanhempansa. Sukupolvien erot näkyvät muun muassa suhtautumisessa koulunumeroihin. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat seuraavat tilanteet, joissa äidin mielestä vastaajan olisi panostettava lisää koulunumeroiden parantamiseksi, kun taas mummon mielestä vastaajan koulunumerot ovat hyviä:

”Paikalla olisi mummo ja äitini. Keskustelu keskittyisi hyvin pitkälti minun koulunkäyntiini. Mummo haluaa tiedustella millaisia numeroita olen saanut viimeaikoina ja minä tietysti vastaan. Äiti puuttuu keskusteluun tokaisemalla väliin että ”olisit lukenut enemmän”. Tässä vaiheessa mummo yleensä sanoo että ”hyviähän nuo numerot ovat ja alkaa sitten kertomaan omista koulunumeroistaan. En koe tilannetta mitenkään erityisen kiusallisena. Tuntuu hyvältä kun mummoa kiinnostaa miten kouluni menee ja hänen vanhojen koulumuistojen kuuleminen on minusta hauskaa.”

”Mummo on erittäin tyytyväinen kuutoseeni, jonka sain matikankokeesta, äiti sen sijaan vaatii asiaan panostusta.”

6.1 Oikeus päättää omista asioista

Alasen (2001b, 175) mukaan lapset eivät vain elä, kasva ja kehity muiden heitä varten valmistamissa sosiaalisissa maailmoissa, vaan he rakentavat aktiivisesti omaa elämänsä ja elinympäristöään ja näin ollen osallistuvat myös ympäristönsä muovaamiseen. Vaikka oma tutkimukseni käsitteleekin lasten sijasta nuoria, Alasen artikkeli on mielestäni hyvä lähtökohta myös sille, min-

käläisiä arvoja nuoriin voidaan kohdistaa. Koska nuoruuden ja lapsuuden välinen raja on häilyvä, voidaan olettaa, että nuoret saavat mielestään joskus lapsenomaista kohtelua.

Aineistostani ilmenee, ettei vanhemmilla saisi olla liikaa valtaa nuoren tekemiin, itseään koskeviin tulevaisuuden suunnitelmiin tai elämäntapoihin liittyviin päätöksiin. Esimerkiksi koulun ja tulevaisuuden suhteen vastaajat halusivat pitää narut omissa käsissään. Ajatus siitä, että elämä menee normaalibiografian mukaisesti – esimerkiksi työelämän tuoman vakauden kautta – sotii aineistoni nuorten asenteita vastaan. Jännitteitä syntyy nimenomaan siitä, että vastaajat kokevat kykenevänsä itse päättämään asioistaan, vanhempien ja isovanhempien tuputtaessa siitä huolimatta omia ajatuksiaan. Seuraavassa esimerkissä nuori ottaa ääneen kantaa kyseiseen asiaan ja saa sillä aikaan tulettuneen ilmapiirin:

”Ei ollut suuri yllätys, että äitini alkoi sen jälkeen arvella etten ollut päässyt jotain kielten koetta lävitse. Sen jälkeen saan kuulla saman virren jonka olen kuullut aikaisemminkin. Sinun pitäisi jättää lukio kesken ja mitä sinä tekisit niitten kielen kanssa. Sitten saan kuulla pitkät sepostukset mihin minun pitäisi hakea. Totuus on, että keskeyttäisin lukion jos olisin ensimmäistä vuotta lukiossa. Nyt kuitenkin olen jo kolmatta vuotta eikä se mielestäni tule enää kysymykseen. Jonka kyllä sanon äidilleni ja mummolleni.

Mitä tulee siihen mihin haen lukion jälkeen, on täysin minun asiani, jonka myös sanon heille ensin kauniisti. Mutta heidän ehdotellessa omia mielipiteitään ja jatkaen samasta asiasta minulla menee hermot ja lopulta huudan heille ja poistun paikalta omaan huoneeseeni ovet paukkuun. Vielä omaan huoneeseeni kuulen mummon sanovan, etteivät he mitään pahaa tarkoittaneet.”

Kun taas seuraavassa esimerkissä vastaaja ajattelee päinvastaisesti kuin mummonsansa, mutta ei tee asiasta numeroa:

”Vanhempani alkavat yhteen ääneen selittää, miten minulla on juuri ollut koeviikko ja että kyllä se lukiossa opiskelu on rankkaa. Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapaansa, ’Muista sitten hankkia ensin koulutus, työpaikka ja sitten vasta lapsia.’ En sano hänelle asiaan mitään, samalla ajatellen, että eikö ole tärkeämpää hankkia ystäviä, elämänkumppani ja perhe kuin hyvä palkkainen työpaikka, jota vihaa. Alan lukemaan vanhoja Seura-lehtiä.”

Seuraava vastaajan kertomus kuvaa hyvin hänen asennettaan vanhempiaan kohtaan. Vastaajan mielestä hänen vanhempansa eivät ymmärrä hänen soittoharrastustaan. Tilanne on luonteeltaan hiljainen, mutta se on väritynyt vas-

taajan ja hänen vanhempiansa päinvastaiselle suhtautumiselle musiikin tarjoamiin mahdollisuuksiin:

”Mutsi vitsailee, että josko saatais mun bändi soittaa vaikkapa papan seuraaviin synttäreihin. Tottahan toki, kuittaan. Mitäs musiikkia te soitatte, pappa puolestaan kysyy. Tanssimusiikkia, valehtelen. Välttelen aihetta, koska siitä ei huvita puhua varsinkaan vanhempieni läsnäollessa, jotka eivät usko minkäänlaiseen menestymismahdollisuuteen alalla. Pitäähän pojalla olla harrastus.”

Seuraavassa tekstissä vastaajan asenne huokuu varmuutta ja halua tehdä omaa elämää koskevat päätökset:

*”Ajatellaan että keskusteluun osallistuvat äitini vanhemmat. Keskustelu voi helpostikin kääntyä käsittelemään minua. Aiheina esim. koulunkäynti: numeroni, kurssit joita käyn ja monessako vuodessa käyn lukion tai elämäntapani: tupakanpolto, se mitä syön...
Koen tilanteen epämiellyttäväksi. En pidä siitä että asioitani vatvotaan. Osaan mielestäni itse tehdä omia asioitani koskevat päätökset.”*

Vastaajien asenteissa löytyy kuitenkin eroja suhteessa vanhempiin ja isovanhempiin, kuten seuraavassa esimerkissä, jossa vastaaja kokee tärkeäksi sen, että mummo kuuntelee hänen tulevaisuudensuunnitelmiaan. Isovanhempien rooli nähdään näin eräänlaisena unelmien vastaanottajana:

”Mutta enimmäkseen puhutaan mummon kanssa tulevaisuudesta: minkälaisen ammatin minä haluan jne. Mummon kanssa on muutenkin mukava puhua nuorten asioita, kun se ei pane joka asiasta vastaan, ja kuuntelee mielellään mitä minulle kuuluu”.

Vastaajien yksilöllisyys esiintyy aineistossani vankkana tulevaisuuteen luotaamisena ja unelmointina. Vastaajat saattavat myös kyseenalaistaa ääneen esimerkiksi vanhempien sukupolvien työhön ja rahaan liittyvät käsitykset sillä, että on tärkeämpää saada ystäviä tai lähteä matkustelemaan. Aitous ja intohimo jotain tiettyä toimintaa kohtaan muodostuvat tällöin tärkeämmäksi kuin toiminta jonkin totutun kaavan mukaan – esimerkiksi tietyn elintason takaamiseksi:

”Mummon mielestä minun pitäisi saada tehdä mitä haluan. Hänen mielestään myös hortonomi olisi hyvä ammatti, josta saa myös hiukan rahaa, eikä tarvitse lapioida paskaa. Kysyn isältä, että eikö olisi myös mukava rakastaa työtä, mitä tekee.”

*”Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapansa, ’Muista sitten hankkia ensin koulu-
tus, työpaikka ja sitten vasta lapsia.’ En sano hänelle asiaan mitään, samalla
ajatellen, että eikö ole tärkeämpää hankkia ystäviä, elämäkumppani ja perhe
kuin hyvä palkkainen työpaikka, jota vihaa.”*

Vastaajien ärtymys siitä, että heidän asioita vatvotaan, on osoitus sellaisesta herkkyydestä, joka on mielestäni hyvin omintakeista lukioikäisille ihmisille. Uskon, että nuoren ollessa oman aikuisuutensa kynnyksellä hänelle syntyy vahvoja näkemyksiä siitä, mitä on hyvä ja onnellinen elämä. Tällaiset näkemykset voivat siten helpostikin erota niistä näkemyksistä, jotka jo aikuisuuden kentällä kauan eläneet vanhemmat sukupolvet jakavat.

Eräät vastaajat kokevat kuitenkin, että heidän mielipiteitään ja yksilöllisyyttään arvostetaan, joten näin ollen kinaa tai asenneristiriitoja ei synny. Tasavertaisuus näkyy näiden vastaajien teksteissä siten, että he kokevat olevansa tasapuolisia keskustelijoita tai väittelijöitä, joiden mielipiteet myös otetaan huomioon. Esimerkiksi seuraavassa tapauksessa vastaaja on mielissään siitä, että vanhemmat sukupolvet eivät yritä muuttaa häntä, vaan ovat tyytyväisiä siihen, minkälainen hän on:

”Isoäitini on harras kristitty jolle lähimmäisen hyvinvointi on aina omaa etua tärkeämpää. Hän tukee minua ja toivottaa aina kaikkea hyvää ja siunausta. Läheisten tuki on hyvin tärkeää kylmässä maailmassa. Suurimmaksi osaksi vanhempieni ja isoäitini luonteesta johtuen erimielisyyksiä tulee välillemme harvoin. He antavat minun tehdä omat valintani ja kuuntelevat ehdotuksiani. Eivät he kiistele siitä mikä minusta pitäisi tulla, he ovat tyytyväisiä siihen mitä olen.”

Esimerkkinä reilusta ja avoimesta asennoitumisesta vanhempien ”tietoutta” kohtaan ilmenee seuraavasta esimerkistä, jossa vastaaja kokee vanhempien kanssa käydyt erimieliset keskustelut jopa miellyttäväksi. Rento asennoituminen vanhempiin näkyy itsevarmana suhtautumisena keskustelutilanteisiin ja mahdollisiin erimielisyyksiin:

”Jos keskustelumme ajautuisi ristiriitaiseen väittelytilanteeseen, jossa vanhempien vanhentunut tietous olisi väärää, niin asia luultavimmin ratkeaisi muutamalla humoristisella heitolla puolin ja toisin. Harvemmin keskustelun ajaututtua erimielisyyteen tunnen ja koen tilanteen epämiellyttäväksi, mutta en tukalaksi, tilanne on jälkeen ajateltuna jopa miellyttävä. Tunnen tilanteen todella miellyttäväksi, jos keskustelemme asioista joista minulla on tietoutta. Itselleni mieluisin keskustelun aihe on autot, vaikka useinmiten joudummekin erimielisyyksiin automerkkien eroista.

Tunnen keskustelut itsestäni vanhempien ja isovanhempien kanssa miellyttäväksi tilanteiksi jakaa tietoutta.”

Isovanhemmat voivat olla suuressakin roolissa vastaajan elämäntapojen ymmärtäjinä, mikä luo keskusteluun raikkaan ja avoimen ilmapiirin:

”Minulla ja Isovanhemmillä tuskin koskaan voisi tulla riitaa asioista. He ovat huolehtivia, ymmärtäviä ja kohtelevat minua aikuisena ja kuitenkin vaikka olen 20 vuotias he lahjoittavat`nimipäivilläni ja syntymäpäivänäni tietyn summan rahaa, kuten kaikille lasten lapsilleen. Sukumme on tiivis ja Mummia ja Ukkia myöten huumorilla on tilaa keskusteluissamme joten keskustelu on heidän kanssaan mukavaa.”

6.2 Nuoruuden ja yhteiskunnan suhteesta

Ritva Uusitalon (1991, 251) mukaan nuoruuden ja muun yhteiskunnan suhde näkyy siitä, minkälaisin käsittein nuoria ihmisiä ja yhteiskunnan heihin kohdistamia toimenpiteitä kuvataan. Uusitalo toteaa, että yhteiskunta voi reagoida nuorisoonsa muun muassa kontrollin, sosiaalistamisen, eristämisen, valtataistelun ja alistamisen tai yhteistoiminnan keinoin. Lisäksi nuoria voidaan käyttää hyväksi taloudellisesti, poliittisesti ja seksuaalisesti. Nuorisotutkimuksen kautta voidaan tulkita, mitkä näistä prosesseista on nähty keskeisiksi nuoren ja yhteiskunnan suhteessa. Uusitalon mukaan näin voidaan myös pohtia, mikä tiedonintressi on ollut tutkijan aihevalinnan ja analyysin takana. Tiedonintressiä analysoitaessa voidaan kiinnittää huomiota kahteen nuoren ja yhteiskunnan suhdetta kuvaavaan asiaan: nähdäänkö nuoret lähinnä yhteiskunnallisen toiminnan kohteina vai myös itse aktiivisina omaehtoisina toimijoina? Toiseksi, auttaako tutkimus nuorten hallintaan saamisessa, aktivoinnissa vai mahdollisesti pelkästään nuorten ja yhteiskunnan suhteen tulkinnassa? Oma tiedonintressini liittyi vahvasti nuorten toimimisen mahdollisuuksien tutkimiseen. Asenteiden tutkimisen kautta halusin selvittää, minkälaisessa vuorovaikutusverkossa nuoret omaa elämänsä rakentavat ja minkälaisia vastarintaa he kokevat yksilöllisinä toimijoina. Joidenkin vastaajien teksteissä saa sen kuvan, että vastaajat ovat ikään kuin vanhempiensa ajatusten riepotelevina. Heistä puhutaan, heitä haukutaan tai heitä kehutaan, mutta tilanne ei aina

vaikuta mitenkään tasapuoliselta dialogilta sukupolvien kesken, kuten seuraavat esimerkit osoittavat:

”Tilanne alkaisi luultavasti äitin sanoin: taas poika sai nelosen ja tupakkaakin se polttaa ei siitä ikinä tule mitään. Isä puoltaa osittain äitin kantaa, mutta ei mollaa minua niin pahasti. Pappa kuuntelee ja tokaisee ei tuu pyörää. Minun olisi pitänyt saada pyörä papalta, mutta nyt se on vain unelmaa. Mummo uskoo osittain äitini tarinaa, mutta asettuu rauhan neuvottelijaksi ja alkaa etsiä hyviä asioita minusta.”

”Erimielisyyksiä ei ilmene, sillä kaikki pyrkivät olemaan kohteliaita. Eikä keskustelu ole kovinkaan syvää eikä vakavaa, joten mistä erimielisyyksiä voisi tullaakaan. Minusta keskustellaan aina yhteisymmärryksessä, sillä en puutu heidän kuvaansa minusta. En kerro kovinkaan kattavasti mielipiteitäni, ja minua keuhutessa otan kohteliaisuudet vastaan nöyränä ja ujona.”

Näiden eläytymistarinoiden luonne saattaa kuitenkin johtua siitä, että vastaajat ovat itse myös tutkittavien tarinoiden kirjoittajia ja näin päättävät myös itse kirjoitustavastaan. Vastaajan rooli voi siksi helposti muuttua aktiivisesta toimijasta eräänlaiseksi tarkkailijaksi. Toisaalta se, että kehyskertomuksessa on ohje, jonka mukaan ”alatte keskustella kaikista sinuun liittyvistä asioista”, voi aiheuttaa sen, että vastaaja helpommin kirjoittaa tilanteen alkamaan jonkun muun kuin itsensä kautta. Mielenkiintoista olisikin ollut, jos kehyskertomuksessa olisi käsketty keskustella erilaisista yhteiskunnallisista ongelmista tai vaikka vastaajan sijaan hänen vanhemmistaan. Vastaukset ja luultavasti vastaajien roolitkin olisivat tällöin saattaneet olla hieman erilaiset.

6.3 Normaalibiografian paineet

Tommi Hoikkalan (1989, 80–81) mukaan nuoriin ikäryhmänä kiinnitetään erityistä huomiota erilaisissa joukkotiedotusjulkisuuksissa. Tällöin tuloksena on määrätön määrä vaihtelevia ja keskenään kilpailevia ja jopa ristiriitaisia nuorisokuvia. Sosiologisesti ilmiötä voidaan tarkastella kytkemällä se eri yhteiskunnallisten agenttien intresseihin. Tämä viittaa kasvatukseen, koulutukseen sekä lasten ja nuorten integroimiseen yhteiskuntaan; toimittamista aikuisuuteen työn, asunnon, avioliiton ja yleisten markkinoiden kautta. Näitä asioita on edesauttamassa lukuisa joukko erilaisia ammattiryhmiä ja aikuisia, ja näitä

ryhmiä on yhteiskunnan jokaisella sektorilla, kuten luonnollisesti myös kotona. Aineistostani ilmenee, että usein juuri koulutus on se kanava, jonka vanhemmat sukupolvet näkevät tärkeänä nuoren tulevaisuutta määrittelevänä tekijänä. Vastaajat saattavat kokea olevansa tekemässä jotain sellaista, jota ei arvosteta. Jotain sellaista, joka on ristiriidassa vanhempien sukupolvien arvo maailman kanssa:

"Isovanhempani tiedustelevat seuraavaksi, notta vieläkö tulee rumpuja soiteltua. No joo, vastaan. Mutsi vitsailee, että josko saatais mun bändi soittaan vaikkapa papan seuraaviin synttäreihin. Tottahan toki, kuittaan. Mitäs musiikkia te soitatte, pappa puolestaan kysyy. Tanssimusiikkia, valehtelen. Välttelen aihetta, koska siitä ei huvita puhua varsinkaan vanhempieni läsnäollessa, jotka eivät usko minkäänlaiseen menestymismahdollisuuteen alalla. Pitäähän pojalla olla harrastus."

"Ei ollut suuri yllätys, että äitini alkoi sen jälkeen arvella etten ollut päässyt jotain kielten koetta lävitse. Sen jälkeen saan kuulla saman virren jonka olen kuullut aikaisemminkin. Sinun pitäisi jättää lukio kesken ja mitä sinä tekisit niitten kielten kanssa. Sitten saan kuulla pitkät sepostukset mihin minun pitäisi hakea. Totuus on, että keskeyttäisin lukion jos olisin ensimmäistä vuotta lukiossa. Nyt kuitenkin olen jo kolmatta vuotta eikä se mielestäni tule enää kysymykseen. Jonka kyllä sanon äidilleni ja mummolleni."

"Keskustelu ajautuu väistämättä kouluun ja kaikkeen siihen liittyvään. Esimerkiksi arvosanoihin. Mummo ja pappa painottavat, suorastaan jankuttavat koulutuksen merkitystä nykypäivänä. Vaikka olen kyllä asiasta itsekkin täysin tietoinen. Jollainlailla asia ahdistaa mieltäni, sillä tiedän itse omat arvosanani ja tasoni, mutta isovanhemmat ja vanhemmat luulevat, että automaattisesti yotodistukseni on täynnä ällä, koska olen lukiolainen ja lukiolaisilta ei sallita epäonnistumista. Isovanhemmat kyselevät, että kuinka koulussa menee? Vastaan ihan hyvin. Ja silloin äiti alkaa kehua ja ylistää minua, mikä entisestään lisää suorituspainetani."

"Vanhempani ja isovanhempani korostavat moneen otteeseen kuinka koulunkäynti on tärkeää. Olen kyllästynyt kuulemaan samat kouluasiat moneen kertaan, mutta myötäilen heitä koska he ovat oikeassa enkä halua aiheuttaa kohtausta väittämällä vastaan. Kotioloissa ilman mummoa ja vaaria sanoisin suoraan vanhemmilleni etten jaksa kuunnella enää saarnaa opiskelusta ja lukemisesta. He kyllä ovat oikeassa, mutta en pidä siitä, että minua koko ajan patistetaan lukemaan ja valitetaan huonommista numeroista. Isovanhempieni edessä en halua riidellä vanhempieni kanssa, siksi myötäilen heitä ja keskustelemme yhteisymmärryksessä."

"Kuinka ollakaan kahvipöydän keskustelu Siirtyy jälleen minuun ja koulun käyntiini. Yritän selvittää pikaisella 'kyllä se hyvin menee' vastauksella, mutta se ei riitä mummolle tai äidille, tunnen oloni kiusaantuneeksi, sillä koulu numerot ovat enemmän 5 luokkaa, joten yritän siirtää keskustelun äidin asioihin. Tuloksetta, saamme aikaan pienen kinan käytökselläni, sillä varsinkin mummo on päättänyt, että hän haluaa nähdä todistukseni joten ei auta muu, kuin hakea se ja aloittaa

kiivas väittely töiden tekemisestä. Kyllähän sen arvasi, sillä he ovat niin huolissaan siitä miten minä pärjään elämässä. Henkilökohtaisesti en halua olla sellainen, joka vain lukee ja lukee ja lukee kaverit pois elämästään ja sen sanottuani pöytäkeskustelu loppuu ja aamiainen on ohi.”

Hoikkalan mukaan nuoruuteen ei kuitenkaan luonnonomaisesti liity mitään tiettyä yhteiskunnallista tehtävää. Sen sijaan erilaiset yhteiskunnalliset ja historialliset tilanteet toimijoineen liittävät nuoruuteen konventioiden välittäminä erityisiä tehtäviä ja muotoilevat nuorille erityisiä ihanteellisia ominaisuuksia. Näin ollen nuoruus on sosiaalinen ja historiallinen kategoria. (sama, 183.)

Kun nuoruutta taas ajatellaan ammattilaisten ja asiantuntijoiden näkökulmasta, puhutaan usein elämänennusteista ja standardeista. Lasten ja nuorten kehitystä koskevat mallit ovat siirtyneet psykologiasta yhteiskuntaan ja sosiologiaan. Näin ajatellen yleinen elämää koskeva malli on normaalibiografinen eli elämänkaari- ja elämänvaihemalli. Normaalibiografian mukaan lapsuutta seuraa nuoruus, nuoruutta aikuisuus, vanhuus ja kuolema. (Hoikkala, 1998b, 136; ks. myös Hoikkala 1993, 18–20.)

Normaalibiografinen jämähtäneisyys voi olla myös ongelma. Hoikkalan (1998b, 136) mukaan tämänkaltainen ajattelu muuttuu elämää koskevaksi institutionaaliseksi käsikirjoitukseksi silloin, kun joku työkseen alkaa osallistua vähäikäisen kansalaisen elämänratkaisuihin. Tästä näkökulmasta katsoen yksilön kronologinen ikä on usein ratkaisevassa asemassa. Se määrittelee, minkälaisia ominaisuuksia yksilöllä tulisi olla elämänkaaren eri kohdissa, ja siten yksilöiltä edellytetään näin myös tiettyjä toimia tietyn ikäisenä, esimerkiksi koulumaailmassa. Itse muistan, kuinka ailahtelevaisena teini-ikäisenä saatoin hyvinä päivinä saada positiivista palautetta, jonka mukaan olin jo kuin *aikuinen mies*. Kun taas toisinaan, kun minulla oli huono päivä, sain kuulla käyttäytyväni vielä kuin *pienet pojat*. Näin käytökseni mukaan sain palkkion tai nuhtelun – kypsyiden tai kypsymättömyyden leiman. Huono ja hyvä käytökseni vaihtelivat niin usein, etten palautetta ajatellen aina tiennyt kumpana minua pidettiin: lapsena vai varhaisaikuisena.

Yksilöllisiä valintoja tukevat muutokset, kuten luokaton lukio, ovat osaltaan hajottaneet institutionaalista elämäntavan mallia. Hoikkala väittää kuitenkin, että kyseinen malli toimii erilaisissa elämänvaiheiden tunnistamisessa ja arvottamisessa. Se on mukana tuottamassa näkemystä siitä, miten tietynikäisten tulee käyttäytyä, mitä häneltä voidaan edellyttää ja mitä hänelle voidaan sallia. Hoikkalan mukaan aikuistua voi silti monella eri tavalla, ja nuoruus on nykypäivänä toteutuvina elämänhistorioina yhä rikkaampaa, vaikka se voi olla myös rankempaa. (Hoikkala, 1998b, 136–137.)

Tutkiessaan aikuistumista Marko Raitanen huomasi, ettei vanhempien luota muuttoa, koulutuksen päättämistä, työelämään siirtymistä tai vakituisen parisuhteen muodostamista välttämättä pidetty riittävänä omaa aikuisuuden olemusta pohdittaessa. Raitasen mukaan yksilölliset tekijät, kuten itsenäisyys – vastuun kantaminen ja selviäminen – korostuivat. Raitasen tutkimuksesta ilmeni myös, että nuorilla oli vahva itse tekemisen eetos ja että mahdolliset vaikeudet otettiin vastaan haasteina. (Raitanen, 2001, 204.) Itse tekemisen eetosta näkyy myös minun aineistoni tarinoissa, joissa vastaajat tuntuvat olevan hyvin selvillä omista elintavoistaan ja suunnitelmistaan. Heillä on ilmeisen selkeä kuva siitä, mitä he haluavat ja miksi asiat ovat niin kuin ne ovat.

Itse tekemisen eetos saattaa osittain johtua siitä, että tämän päivän media ruokkii mielestäni kuvaa itsenäisestä nuoresta, joka tekee asioita omalla tavallaan. Lifestyle-trendit vaikuttavat nuorten asenteisiin jämähtäneitä elämäntavoja kohtaan. Eräs aineistossani esiintynyt vastaaja on kuin SubTv:n taannaisen Madventures-seikkailusarjan päähenkilö. Vastaajan mielikuvissa on maailmanympärimatka kavereiden kanssa ja ehkä myös ajan viettäminen ”hiihtopummina” Alpeilla:

”Pappani arvostaa elämässä muutakin kuin rahaa. Olen kertonut hänelle että jos en pääse armeijan jälkeen opiskelemaan, lähdän kavereitteni kanssa vuodeksi kiertämään maailmaa, ehkä myös hiihtopummiksi Alpeille. Äitini ei pidä ajatuksesta.”

Toinen vastaaja suhtautuu kriittisesti isovanhempien ja vanhempien näkemyksiin hänen vapaa-ajan harrastuksistaan. Vastaaja kokee tietävänsä asian oikean laidan ja on kiusaantunut tilanteen luonteesta:

”He kyselevät usein myös vapaa-ajan harrastuksistani, joka on oikeastaan ainoa tilanne, jossa välillemme tulee hieman erimielisyyksiä. Vanhempani ja isovanhempani pitävät nimittäin joitain harrastuksiani liian väkivaltaisina. Tämä ärsyttää minua suunnattomasti, koska tiedän itse asian oikean laidan.”

Myös aineistossani esiintyneitä kahta kihloihin mennyttä nuorta naista voidaan pitää hyvin itsenäisinä toimijoina. Erikoista heidän asenteissaan on, että he suhtautuvat sitoutumiseen luomaan keskustelutilanteeseen kypsästi ja rauhallisesti. Tekstistä jää mielikuva, jonka perusteella vastaajien valinnasta on hämillään enemmän äiti kuin valinnan tehnyt nuori. Erikoislaatuisen tilanteesta tekee vielä se, että median luoma ihmiskuva ei ole kovin sitoutumista suosivaa. Vastaajien teksteistä välittyy kuitenkin rauhallisuus ja analyttinen ote kyseiseen sukupolvien väliseen pieneen asenneristiriitaan. Tämä analyttisyys ilmenee heidän tavassaan kirjoittaa asiasta:

(1) ”Ristiriidaksi äitini kanssa voi tulla keskustelumme miehestäni ja koirastani, koska hän ei haluaisi minun olevan tässä iässä näin sitoutunut tiettyihin asioihin. Syynä siihen on se, että hän meni itse nuorena naimisiin ja sai lapsia. Nyt hän ”katuu” ettei käyttänyt sitä aikaa hyväkseen.”

(2) ”Siitä aiheesta keskusteltaessa tulee erimielisyyksiä äitini ja mummoni välille. Äitini mielestä olen vasta 18 vuotta, joten aivan liian nuori sitoutumaan, kun taas mummoni mielestä, joka on 85-vuotias, olen jo 18 vuotta, joten tarpeeksi vanha. Äitini vetoaa aina omaan avioeroonsa ja mummoni siihen, että menihän hänkin jo 16-vuotiaana kihloihin. Molempia ymmärrän. Äitini haluaa suojella minua ja mummoni mielestä se on täysin normaalia, ehkä siksi, että hän meni kihloihin vuonna 1933, jolloin asiat olivat toisin.”

Edellisessä esimerkissä mielenkiintoista on myös se, että vastaaja kertoo erimielisyyksiä tulevan hänen äitinsä ja mummonsä välille. Hän ei tällöin itse ole riidan osapuolena, vaikka asia häntä koskeekin. Tulkitsen tämän liittyvän samaan kategoriaan ripittämisen kanssa, johon tulen seuraavassa kappaleessa. Vastaajasta riidellään, ja hänen asioitaan puidaan ikään kuin hän ei itse olisi edes paikalla. Vastaajan tilanteen ristiriitaisuuteen asennoituminen on kuitenkin kypsää, ja hän itsevarmasti purkaa tilanteen ajattelemalla sen johtuvan aikakausien eroista.

Normaalibiografiseen pohdiskelun yhteydessä sopii tarkastella myös Pierre Bourdieun teoriaa taistelusta erityisarvovallasta. Normaalibiografian paineet voidaan mielestäni ajatella syntyvän juuri näiden taistelujen tuloksena. Bourdieu (1985, 106) ajattelee yhteiskunnan koostuvan erilaisista kentistä, joilla taistellaan erityisarvovallasta. Ne, joilla on tietyissä voimasuhteiden tilassa erityismonopoli eli tietyille kentän ominaisuudelle ominaisen vallan tai auktoriteetin perusta, suosivat ja pyrkivät säilyttämään omaan ”oikeamielisyyttään”, ortodoksiaa. Kun taas ne, joilla on tätä pääomaa niukasti – usein nuoremmat ja vasta tulleet – suuntautuvat vallitsevien käsitysten kumoamisen strategioihin. Hallitsevat pyrkivät Bourdieun mukaan pakottamaan muut tuottamaan ortodoksiaa puolustavaa diskurssia, jonka tarkoituksena on hiljaisen hyväksymisen palauttaminen. On erittäin kiinnostavaa, kuinka suuressa mittakaavassa tällaista valtataistelua esiintyy eri sukupolvien välillä suomalaisessa yhteiskunnassa. Bourdieun mukaan myös nuoruuden ja vanhuuden välinen raja on kaikissa yhteiskunnissa taistelun kohteena: nuorten ja vanhojen välisessä loogisessa jaottelussa on kyse vallasta ja vallanjaosta. Ikä-, sukupuoli- ja luokka-jaottelut päätyvät aina siihen, että saadaan aikaan rajat ja järjestys, johon jokaisen täytyy alistua (sama, 128).

Aineistoa tutkittaessa saatoinkin todeta, että Bourdieun teoreettiset näkemykset ilmenevät aineistossani vastaajien ja vanhempien välisessä suhteessa siten, että vanhemmat yrittävät saada lapsiaan sovitetuksi tiettyyn muottiin. Nämä ohjailut koskevat enimmäkseen juuri koulua ja työtä, mutta myös työelämää. Vaikka aineistoteksteissä esiintyy näiden mielipiteiden kyseenalaistamista, niin silti aineiston tarinoista syntyvä yleisilme on sangen hierarkkinen. Hierarkkiset suhteet ilmenevät siten, että vastaajat eivät aina kertomuksissaan sano vanhemmilleen tai isovanhemmilleen vastaan, vaikka olisivatkin mahdollisesti jostain asioista heidän kanssaan eri mieltä:

”Vanhempani ja isovanhempani korostavat moneen otteeseen kuinka koulunkäynti on tärkeää. Olen kyllästynyt kuulemaan samat kouluasiat moneen kertaan, mutta myötäillen heitä koska he ovat oikeassa enkä halua aiheuttaa kohtausta väittämällä vastaan. Kotioloissa ilman mummoa ja vaaria sanoisin suoraan vanhemmilleni etten jaksa kuunnella enää saarnaa opiskelusta ja lukemisesta.”

”Vanhemmat tietenkin sanovat, että poika on vähän liikaa ulkona, eikä taida läksyt tulla tehtyä. Mummo huokaisee ja tuumaa, että taitaa poika mennä tyttöjen perässä. Vanhemmat sanovat, että poika on vielä liian nuori. Kun minä en paljon puutu keskusteluun ja nauran vain itsekseni, puheen aihe vaihtuu itsestään.”

”Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapaansa, ”Muista sitten hankkia ensin koulutus, työpaikka ja sitten vasta lapsia.” En sano hänelle asiaan mitään, samalla ajatellen, että eikö ole tärkeämpää hankkia ystäviä, elämäkumppani ja perhe kuin hyvä palkkainen työpaikka, jota vihaa. Alan lukemaan vanhoja Seura-lehtiä.”

”Minä herään vasta kun kuulen nimeni sumusta ja hymyilen heille, niin kuin minun odotetaan hymyilevän. Isovanhempieni mielestä olen hiljainen tyttö vaikka olen kaikkea muuta. Minun on selitettävä yhä uudelleen elämäntilanteeni, mikä tarkoittaa koulua, sillä he luulevat että koulu todella on koko elämäni. Toinen isovanhemmistani saattaa varmistaa olenko jo täyttänyt kaksitoista, jolloin minun on hymyssä suin kerrottava täysi-ikäisyydestäni. Tämä tilanne on sama kaikkien sukulaisten kohdalla, sillä en tunne heitä. Tunnelma voi olla lämminhenkinen, mutta kuitenkin hiukan virallisen ja teennäisen oloinen. Ainakin minä olen teennäinen[...] Erimielisyyksiä ei ilmene, sillä kaikki pyrkivät olemaan kohteliaita. Eikä keskustelu ole kovinkaan syvää eikä vakavaa, joten mistä erimielisyyksiä voisi tullaakaan. Minusta keskustellaan aina yhteisymmärryksessä, sillä en puutu heidän kuvaansa minusta. En kerro kovinkaan kattavasti mielipiteitäni, ja minua keuhuttaessa otan kohteliaisuudet vastaan nöyränä ja ujona.”

Tällainen hiljainen ja alistuva asenne kuvaa hyvin Bourdieun teemoittamaa tilannetta ortodoksiaa ylläpitävistä rakenteista. Aineistossa esiintyy kuitenkin aika vähän suoranaisesti ikään liittyvää ohjausta. Toki edellä mainitut kihlaukseen liittyvät esimerkit liittyvät vahvasti siihen samoin kuin seuraava esimerkki, jossa vastaajaa pidetään liian nuorena tapailemaan tyttöjä. Varsinaista ikäjaottelua teksteissä ei kuitenkaan suoraan sanoa:

”Sitten mummo sanoo: ´mitenkäs pojan koulu on sujunut.´ Vanhemmat tietenkin sanovat, että poika on vähän liikaa ulkona, eikä taida läksyt tulla tehtyä. Mummo huokaisee ja tuumaa, että taitaa poika mennä tyttöjen perässä. Vanhemmat sanovat, että poika on vielä liian nuori. Kun minä en paljon puutu keskusteluun ja nauran vain itsekseni, puheen aihe vaihtuu itsestään.”

Normaalibiografian tuomat jännitteet ilmenevät vastaajien teksteissä myös siten, että vastaajat kokevat vanhempiensa ja isovanhempiensa olevan huolissaan heidän tulevaisuudestaan. Monet vastaajista kuitenkin hyväksyvät tämän pohtien sen olevan ymmärrettävää, mutta samalla myös kiusallista:

”Mummo ja pappa painottavat, suorastaan jankuttavat koulutuksen merkitystä nykypäivänä. Vaikka olen kyllä asiasta itsekkin täysin tietoinen. Jollainlailla asia ahdistaa mieltäni, sillä tiedän itse omat arvosanani ja tasoni, mutta isovanhem-

mat ja vanhemmat luulevat, että automaattisesti yo-todistukseni on täynnä älliä, koska olen lukiolainen ja lukiolaisilta ei sallita epäonnistumista. Isovanhemmat kyselevät, että kuinkas koulussa menee? Vastaan ihan hyvin. Ja silloin äiti alkaa kehua ja ylistää minua, mikä entisestään lisää suorituspainetani. Keskustelussa ei tule erimielisyyksiä, koska kaikki kunnioittavat toisiaan liian paljon noustakseen vastarintaan. ”

Elämäntapaan ja kouluun liittyvät teemat noudattavat selkeästi tiettyä linjaa. Vastaajat kokevat, että heitä vaaditaan tekemään asioita tietyn kaavan mukaan, joista yleisin on kouluttautumisen korostaminen ennen perheen perustamista. Vastaajat suhtautuvat näihin ohjailuihin hieman vaivautuneesti. Ilmaukset kuten: *”Kyllähän sen arvasi, sillä he ovat niin huolissaan siitä miten minä pärjään elämässä”, ”Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapaansa...”* Mummo ja pappa painottavat, suorastaan jankuttavat..., kertovat siitä, että vastaajat tietävät kyllä, mitä mieltä vanhemmat ja isovanhemmat asioista ovat, mutta samalla heistä huokuu se, että he kyllä osaavat soveltavaa näitä ohjeita parhaaksi katsomallaan tavalla.

Kun normaalibiografian luomia paineita heijastellaan aineistoni vastaajiin, nousee yleisimmäksi keskustelunaiheeksi todellakin koulunkäynti ja lähitulevaisuus. Mielenkiintoista oli kuitenkin huomata, että eräät vastaajat kokevat isovanhempiensa suhtautuvan paremmin heidän koulumenestykseensä kuin heidän vanhempansa. Kun esimerkiksi äiti esittää tyytymättömyyttään vastaajan koulunumeroita kohtaan, mummon mielestä vastaaja on pärjännyt ihan hyvin. Tilanne on kontekstuaalinen, jonka voi tulkita siten, että isovanhempien ollessa nuoria lukion käyminen oli harvojen mahdollisuus ja näin heidän mielestään jo pelkästään lukiossa opiskelu on hienoa. Vastaajan vanhemmat taas keskittyvät siihen, mitä numeroita heidän lapsensa saa. Tämä johtuu varmastikin siitä, että vanhemmat haluaisivat lapsensa pääsevän lukiosta mahdollisimman hyvään jatko-opiskelupaikkaan:

”Mummo on erittäin tyytyväinen kuutoseeni, jonka sain matikankokeesta, äiti sen sijaan vaatii asiaan panostusta.”

Isovanhemmat toimivat myös muissa tulevaisuuden suunnitelmissa ja vastaajan keskustelukumppanina eri tasolla kuin äiti ja isä. Seuraavissa esimerkeissä isovanhempia pidetään hyvinä tulevaisuudensuunnitelmien kuuntelijoina:

”Pappani arvostaa elämässä muutakin kuin rahaa. Olen kertonut hänelle että jos en pääse armeijan jälkeen opiskelemaan, lähdän kavereitteni kanssa vuodeksi kiertämään maailmaa, ehkä myös hiihtopummiksi Alpeille. Äitini ei pidä ajatuksesta.”

”Mutta enimmäkseen puhutaan mummon kanssa tulevaisuudesta: minkälaisen ammatin minä haluan jne. Mummon kanssa on muutenkin mukava puhua nuorten asioita, kun se ei pane joka asiasta vastaan, ja kuuntelee mielellään mitä minulle kuuluu.”

Muutenkin vastaajien asenteet isovanhempia kohtaan näyttävät olevan laadultaan erilaisia suhteessa isään ja äitiin. Isovanhemmat koetaan sellaisiksi, jotka eivät välttämättä vaadi liikaa. Useissa tapauksissa vastaajat kyllä myös ymmärtävät vanhempien sukupolvien huolen, vaikka eivät ehkä pidäkään siitä, että heidän asioitaan vatvotaan.

Kiinnostava aineistossa esiintynyt normaalibiografiaan liittyvä seikka on edelläkin käsitelty kahden vastaajan kihlaus. Molemmissa tapauksissa vastaajien äiti suhtautuu asiaan hieman varovaisesti, koska ei toivoisi vastaajan olevan sitoutunut niin nuorella iällä. Toisessa kertomuksessa vastaaja kokee, että mummo suhtautuu asiaan leppoisasti ja ymmärtäväisesti, koska hänen mielestään asiassa ei ole mitään ihmeellistä. Vastaaja ymmärtää tilanteen sukupolvien välisten aikakausien eroista käsin: yhtäältä sen, että hänen mummonsa ollessa nuori kihloihin mentiin nuorempana, ja toisaalta sen, että hänen oma äitinsä on eronnut eikä siksi haluaisi lapsensa olevan näin nuorena sitoutunut. Vastakohtana mummon suvaitsevaisuudelle kihlausta ja sitoutumista kohtaan löytyy myös esimerkki, jossa mummo kertoo varoittavan esimerkin erään vastaajan serkusta, joka sai lapsen 17-vuotiaana:

”Vanhempani sanovat mummolleni, että olen sen verran vastuuntuntoinen ja viisas, että en tee mitään tyhmää. Samalla mummoni kääntää keskustelun serkuuni, joka oli minun ikäiseni kun sai lapsen. Vanhempani vaikenevat ja alkavat mutustella lohileipiä.”

Normaalibiografian luomat paineet ovat mielenkiintoisia varsinkin silloin, kun tutkitaan vastaajan asenteita perhesukupolven kontekstissa. Kun tilanteessa keskustelee kolme sukupolvea – vastaaja, hänen vanhempansa ja isovan-

hempansa – on asenteiden vaihtelevuus näkyvää. Normaalibiografisesti ajateltuna tiettyyn ikään liittyvät velvoitteet ja oikeudet syntyvätkin nyt sekä vanhempien että isovanhempien ohjauksen kautta. Kun tähän lisätään vielä nuorten lisääntynyt itsenäisyys ja kaveruutta korostavat perheen vuorovaikutusmallit, voidaan päätellä, että vastaajat joutuvat kokemaan suhteellisen suurta asenteellista ristivetoa, kuten seuraavat esimerkit asiaa valaisevat:

”Äitini ei pidä siitä että käytän paljon tietokonetta. Pelaa ja ohjelmoin mutta silti minulla on muitakin harrastuksia. Urheilen paljon ja niin olen hankkinut kovan kuntoni. Minulla on hyvät välit isovanhempieni kanssa. Isäni toivoo ääneen että toivottavasti lukion päästötodistuksella pääsee johonkin opiskelemaan. Isäni tietää että todistukseni voisi olla parempikin ja on aina vinoillut että taidat päätyä uusimaan joitain tiettyjä aineita jos ei pääsyt tiettyihin kouluihin helmiä. Pappani uskoo että kyllä minä kouluun pääsen, jos en muuten niin kouluun roskakoreja tyhjentämään.”

”Vanhempani alkavat yhteen ääneen selittää, miten minulla on juuri ollut koeviikko ja että kyllä se lukiossa opiskelu on rankkaa. Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapaansa, ’Muista sitten hankkia ensin koulutus, työpaikka ja sitten vasta lapsia.’”

”Isäni puuttuu keskusteluun, ’Kyllä sinun pitäisi lukea enemmän läksyjä. Ja tänä iltana sinä et mene minnekään.’ Tilanne tuntuu tukalalta tekisi mieli sanoa isälteni ’suorat sanat’, mutta en viitsi, kun mummoni on kuulemassa.”

Vesa Puurosen (1997, 219) mukaan 1900-luvun lopulla nuoruus on pidentynyt ja nuoruuden merkitys on kasvanut: nuoriin suunnataan yhä enemmän yhteiskunnallisia odotuksia. Samaan aikaan kun yhteiskunta ja sen instituutiot suuntaavat nuorisoon kasvavia odotuksia, nuoret eivät itse ole aina valmiita toimimaan yhteiskunnan odotusten mukaan. Nuoret eivät ole myöskään aina motivoituneita menestymään instituutiossa, joita yhteiskunta heitä varten ylläpitää. Puurosen mukaan tähän on useita syitä, joista merkittävimpiä ovat ne kulttuuriset prosessit, joiden seurauksena esimerkiksi koululaitos on menettänyt tai menettämässä kulttuurista auraansa. Nuoret eivät myöskään asenoidu jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ja teknologiseen kehitykseen yhtä positiivisesti kuin vanhemmat sukupolvet, sillä useat nuoret näkevät ”kehityksen” johtavan umpikujaan (lainausmerkit, Puuronen).

Puurosen mielipiteet nuorten asenteista sopivat pohjaksi tutkimusaineistooni. Kuten olen jo aiemmin todennut, vastaajien kertomuksista löytyy viitteitä siitä, että nuoret kokevat omaan elämään liittyvät päätökset ominaan, eivätkä he välttämättä pidä siitä, että heidän asioihin puututaan. Lähimmäisten tukea vastaajat kuitenkin arvostavat:

”Kerron mahdollisista suunnitelmistani mielelläni koska tiedän, että vanhemmat ja isovanhemmat kuuntelevat mielellään. Heistä kukaan ei ole korkeasti koulutettu joten he näkevät minussa mahdollisuuden ja tukevat minua ja kannustavat koulunkäyntiin.”

”Mummon kanssa voin keskustella täysin yhteisymmärryksessä. Hän oli itsekkin keskitason oppilas. Olen myös ainoa hänen lapsenlapsistaan joka käy lukiota joten hän kyllä ymmärtää sen vaativuuden ja hänestä on hienoa jo pelkästään se, että käyn lukiota.”

”Minulla ja isovanhemmilla tuskin koskaan voisi tulla riitaa asioista. He ovat huolehtivia, ymmärtäviä ja kohtelevat minua aikuisena ja kuitenkin vaikka olen 20 vuotias he ’lahjoittavat’ nimipäivilläni ja syntymäpäivänäni tietyn summan rahaa, kuten kaikille lasten lapsilleen. Sukumme on tiivis ja Mummia ja Ukkia myöten huumorilla on tilaa keskusteluissamme joten keskustelu on heidän kanssaan mukavaa.”

”Jos mukana olisivatkin isäni vanhemmat ei keskustelu välttämättä kääntyisi minuun. Jos näin kuitenkin kävisi kukaan ei varmasti huutaisi ja uskon että isovanhempani yrittäisivät tukea minua.”

6.4 Ripittäminen

Koulusta tulevien paineiden lisäksi, joutuu nuori vielä Hoikkalaan viitaten olemaan vanhempiensa ideoiden vastaanottajana. Näin paine tulee kahdesta suunnasta: toisaalta kouluttautumisen trendin painostamana, toisaalta vanhempien odotusten suunnalta. Jos kuvitellaan, että on olemassa erilaisia persoonia, jotka vaikuttavat toiveillaan ja ohjailuillaan nuoren aikuistumiseen, niin intressien erot näkyvät myös, ei vain nuorten suhtautumisessa aikuisiin, vaan myös toisin päin. Hoikkalan (1989, 93) mukaan nuorisokeskusteluun eivät osallistu nuoret vaan erilaiset intressiryhmien edustajat. Aikuisyhteiskunta käsittelee omia ongelmiaan nuorisokysymyksen kautta. Näin ollen nuoriin liitetään aikuisten määrittelemiä näkökulmia, jolloin nuoret ovat toisille ihannoin-

nin ja eksotisoinnin kohde ja toisille syntipukki tai moraalisen paniikin polttoaine. Kolmansille ei kumpaakaan.

Aineistoni analyysistä on kuitenkin sanottava, että tulkiten vanhempien ja isovanhempien asenteita pelkästään vastaajien kirjoitusten kautta. Tutkimuksen lähtökohtanaan oli selvittää nuorten suhtautumista vanhempiin sukupolviin. Aineiston tulkintojen monista mahdollisuuksista johtuen, ja edellä mainitun laadullisen tutkimuksen laajan lähestymismahdollisuuden kautta, mielenkiintoni on herännyt koskemaan myös aineistossa esiintyneiden vanhempien ja isovanhempien suhtautumista nuoriin. Näkökulman laajentaminen on mielestäni perusteltua myös siksi, että vastaajien tarinoista pystyy aistimaan vanhempien asenneilmastoa ja toisaalta: ihmisen asenne ja suhtautuminen on aina kytköksissä siihen, miten häneen suhtaudutaan. Näin vaikutus on kahdensuuntainen.

Aineistossa silmiinpistävää on se, että useat nuoret ovat ikään kuin objekteja, joiden asioita vanhemmat tilittelevät omille vanhemmilleen. Kutsun tätä tapahtumaa ripittämiseksi. Ripittämisen kautta vanhemmat ikään kuin käyvät läpi vastaajan elämän sen hetkisiä ajankohtaisia asioita ja ongelmia isovanhemmille. Ripittämisellä koetan kuvata tilanteen luonteen erikoisuutta eli sitä, miten vastaaja itse on sivustaseuraajana tilanteessa, jossa hänen omista asioista puhutaan. Voi myös ajatella, että vastaajien tekojen kautta vanhemmat ikään kuin ovat myös itse ripillä omille vanhemmilleen. Näin ollen isovanhemmat olisivat tarinoissa aika ajoin se ylin auktoriteetti, jolle nuorempi sukupolvi on ikään kuin selityksen velkaa. Yhtä kaikki, vastaajien kirjoituksista muodostuu sellainen kuva, että vanhempien puheet ovat usein hieman kärjistettyjä joko hyvään tai huonoon suuntaan:

”Kuuntelen hieman punastuneena, miten isäni kehuu hyvää koulumenestystäni, vaikkei minulla sellaista ole. Mutta niin hän tekee aina jos on muita ihmisiä.”

”Tilanne alkaisi luultavasti äitin sanoin: taas poika sai nelosen ja tupakkaakin se polttaa ei siitä ikinä tule mitään. Isä puoltaa osittain äitin kantaa, mutta ei mollaa minua niin pahasti.”

”Isovanhemmat kyselevät, että kuinkas koulussa menee? Vastaan ihan hyvin. Ja silloin äiti alkaa kehua ja ylistää minua, mikä entisestään lisää suorituspainetani.”

”Vanhempanikaan eivät sano mitään vaikka olen saanut nelosen jostain kurssista, koska isovanhemmat eivät muka ymmärtäisi. Tosin sanoen uskottelemme heille yhdessä että olen loistava oppilas.”

Eräs vastaaja on sitä mieltä, että hänen vanhempansa uskaltavat kysellä avoimemmin vastaajan mielipiteistä ja henkilökohtaisista asioista silloin, kun isovanhempia tai muita sukulaisia on paikalla:

”Luulisin että keskustelu aluksi kääntyy yleisimpiin asioihin, kuten koulumenestykseeni sekä harrastuksiini ja vaihtuu sitten henkilökohtaisempiin kysymyksiin. Jostain syystä minulla on sellainen käsitys, että vanhempanikin uskaltavat avoimemmin kysyä mielipiteitäni ja henkilökohtaisia asioitani, kun isovanhempani, tai ketkä tahansa sukulaiseni ovat paikalla.”

Erään vastaajan asenteita värittää ärsyntyminen siitä, että vanhemmat kehuskelevat hänen koulumenestyksellään ja kiltteydellään ja siten luulevat koulun olevan hänen koko elämänsä. Kun tämä ajatus suhteutetaan normaalibiografian paineisiin, voidaan olettaa vastaajien turhautuvan siitä, että heidän tekemisiään normeerataan koulun ja käytöksen kautta:

”Isä ja äiti keskittyvät keskustelemaan koulumenestykselläni ja kiltteydelläni ja minusta tuntuu etteivät hekään tunne minua. Itse tunnen olevani niin paljon muutakin kuin hyviä numeroita.”

Ripittäminen esiintyy aineistossani yleensä kommentteina koulusta ja elämäntavoista. Useiden vastaajien teksteistä ilmenee, että heillä on tukalat oltavat ja kiire puolustautumaan. Yleisimmät vastaajien vanhempien kommentit kohdistuvat koulunumeroihin, joita vastaajalta aletaan kysellä – tai sitten ryhdytään muistelemaan vastaajan huonosti menneitä kokeita:

”Me istuudutaan pöydän ääreen, ja alamme juoda kahvia. Äitini alkaa kertoa miten minulla menee lukiossa, hän sanoo, ”Minulle on tullut kaksi hylättyä kurssia ensimmäisessä jaksossa.”

”Mummo kysyy, että mitäs minä olen hommaillut. Vastaan, että olen käynyt ahkerasti koulua. Vanhempiani hieman huvittaa, mutta mutsi toteaa, että pääsin juuri läpi Ruotsin kirjoituksista. Niinpä, tuumaan, se kun on reputettu paremmisakin piireissä.”

Vastaajat suhtautuvat tähän tilanteeseen siten, että he alkavat vähätellä asiaa, kuten edellisen esimerkin vastaaja, joka toteaa, että: *”Ruotsin koe on kyllä reputettu paremmissakin piireissä”*.

Monissa aineistoteksteissä vastaaja ei pysty tai viitsi vaikuttaa tähän ripittämiseen, vaan pysyy keskustelussa taustalla. Useissa kyseisen kaltaisissa tapauksissa vastaajalla on mielipide keskusteltavaan asiaan, mutta hän pitää sen omana tietonaan, kuten seuraavassa esimerkissä, jossa vastaaja saa kuulla äitinsä valittavan vastaajan liiallisesta tietokoneellapeluusta:

”Pappani sanoo että sinä sitten menetkin noin kovakuntoisena vähintään aliupseerikouluun, pingotat siellä niin saatanasti – jooohan? Itse murahtan kieltävästi vaikka tiedänkin hänen laskevan leikkiä. Äitini kuittaa että poika on pelannut koneellaan niin paljon ampumis-pelejä ettei tarvitse edes mennä armeijaan. Äitini ei pidä siitä että käytän paljon tietokonetta. Pelaan ja ohjelmoin mutta silti minulla on muitakin harrastuksia. Urheilen paljon ja niin olen hankkinut kovan kuntoni.”

Vastaajan tekstistä ilmenee, että hän tekee muutakin tietokoneellaan kuin pelaa. Sen lisäksi hän vielä kuntoilee. Vastaajan asennelataus on selvästi ristiriitainen suhteessa äitiin, mutta hän ei lausu sitä ääneen eikä asiasta väitellä. Aineistotekstejä lukiessa minulle jäi sellainen kuva, että monissa tapauksissa vastaajat välttelevät asenteidensa paljastamista. Lausumatonta asenneristiriitaa on havaittavissa myös seuraavissa esimerkeissä:

”Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapaansa, ’Muista sitten hankkia ensin koulutus, työpaikka ja sitten vasta lapsia.’ En sano hänelle asiaan mitään, samalla ajatellen, että eikö ole tärkeämpää hankkia ystäviä, elämäkumppani ja perhe kuin hyvä palkkainen työpaikka, jota vihaa. Alan lukemaan vanhoja Seura-lehtiä.”

”Kotiloissa ilman mummoa ja vaaria sanoisin suoraan vanhemmilleni etten jaksaa kuunnella enää saarnaa opiskelusta ja lukemisesta. He kyllä ovat oikeassa, mutta en pidä siitä, että minua koko ajan patistetaan lukemaan ja valitetaan huonommista numeroista. Isovanhempieni edessä en halua riidellä vanhempieni kanssa, siksi myötäilen heitä ja keskustelemme yhteisymmärryksessä.”

Aineistoteksteissä löytyy kyllä myös esimerkkejä siitä, miten vastaajan elämäntapaan puuttuminen saa aikaan äänekkään vastareaktion. Yhdessä aineistoni kertomuksissa äidin nuhtelun päätyttyä vastaaja aloittaa vastaväitteet äidistään. Hän vähättelee omia ongelmiaan ja kyseenalaistaa äitinsä toimin-

nan samalla lailla kuin äiti kyseenalaisti hänen koulumenestymisensä ja elämäntapansa:

"Sitten tulee minun vuoroni. aloitan puolustelun vähentelemällä ongelmia tyyliin: 'eihän se ole kuin yksi nelonen ja olen lopettelemassa tupakan polttoa'. Sitten heitän vasta väitteen äitistäni: 'Äiti lainasi viime kesänä 1000 euroa ja ei oo maksanut vielä takaisin' Äiti sanoo alkavansa maksaa sitä seuraavasta palkasta ja latelee sarjan uusia syytöksiä. Heitämme vuorotellen asioita, mitä kumpikaan ei olisi halunnut tulevan ilmi."

Vastaaja kokee, että myös hänen äitinsä voi tehdä virheitä, jotka ovat ikänäkökulmasta katsoen aivan samaa luokkaa kuin vastaajan omat virheet. Vastaaja kyseenalaistaa äitinsä tekoja ja siirtää näin itsensä tasavertaiseksi keskustelijaksi keskustellen ongelmista, joiden hän kokee syntyvän vanhempien suunnalta.

Isovanhempien rooli näissä ripittämisissä on vaihtelevaa. Joissain tilanteissa isovanhemmat ovat vastaajan puolella ja asettuvat erään vastaajan sanoin *"rauhan neuvottelijoiiksi"*. Toisissa tapauksissa isovanhemmat yhtyvät vanhempien kantaan ja alkavat kommentoida asiaa. Jännittävä tilanne syntyy, kun eräässä aineistoni tekstissä äiti alkaa kertoa vastaajan huonosti menneestä ensimmäisestä lukiokurssista, josta vastaaja on saanut kaksi nelosta. Vastaajan ja mummon erilainen käsitys kurinpidosta kärjistyy asenteiden ristiriitaan:

"Äitini alkaa kertoa miten minulla menee lukiossa, hän sanoo, 'Minulle on tullut kaksi hylättyä kurssia ensimmäisessä jaksossa'. Mummoni kauhistuu ja sanoo 'Minun iässäni isäni Antton, olisi lyönyt minut remmillä mustelmille'. Minä hie-man kauhistun, mutta sanon 'Ei nykypäivänä sellaista saa enää tehdä. Se on rikos, pahoinpitely!'"

Kuten edellisestä ja seuraavista esimerkeistä ilmenee, eivät vastaajat kuitenkaan kaikissa tapauksissa pantanneet asenteidensa ja mielipiteidensä esiintuomista:

"Kyllähän sen arvasi, sillä he ovat niin huolissaan siitä miten minä pärjään elämässä. Henkilökohtaisesti en halua olla sellainen, joka vain lukee ja lukee ja lukee kaverit pois elämästään ja sen sanottuani pöytäkeskustelu loppuu ja aamiainen on ohi."

”Mitä tulee siihen mihin haen lukion jälkeen, on täysin minun asiani, jonka myös sanon heille ensin kauniisti. Mutta heidän ehdotellessa omia mielipiteitään ja jatkaen samasta asiasta minulla menee hermot ja lopulta huudan heille ja poistun paikalta omaan huoneeseeni ovet paukkuen. Vielä omaan huoneeseeni kuulen mummon sanovan, etteivät he mitään pahaa tarkoittaneet.”

Vastaajien ripittämistä tapahtuu kuitenkin myös siten, että äiti ja isä kehuvat vastaajaa ylenpalttisesti tai eläytyvät vastaajan elämään suurella tunteella. Näissäkin tilanteissa vastaajat ovat usein häipyneenä taustalle, josta käsin he pohtivat vanhempien kommentteja itsekseen. Erityistä huomiota aineistossani herättää se, että vastaajat saattoivat kertoa kuinka heidän vanhemmat kehuvat heidän koulumenestystään, vaikka sellaista heillä ei välttämättä edes ole. Tilanne on erityislaatuinen ja hieman teennäinen:

”Kuuntelen hieman punastuneena, miten isäni kehuu hyvää koulumenestystäni, vaikkei minulla sellaista ole. Mutta niin hän tekee aina jos on muita ihmisiä.”

”Vanhempanikaan eivät sano mitään vaikka olen saanut nelosen jostain kurssista, koska isovanhemmat eivät muka ymmärtäisi. Tosin sanoen uskottelemme heille yhdessä että olen loistava oppilas. Hyvistä numeroista vanhempani jaksavat kehua ja kertovat kuinka ahkeria heidän lapsensa ovat.”

Joistakin vastaajien teksteistä saa vaikutelman, että vanhemmille on tärkeää, jos isovanhemmat saavat sen kuvan, että kaikki on mainiosti. Kuten edellisestä esimerkistä ilmenee, jossain tapauksessa myös vastaaja osallistuu tähän uskotteluun. Vastaajan koulumenestyksellä kehuminen saattaa myös vain lisätä suorituspainetta, kuten seuraava esimerkki asiaa valaisee:

”Isovanhemmat kyselevät, että kuinkas koulussa menee? Vastaan ihan hyvin. Ja silloin äiti alkaa kehua ja ylistää minua, mikä entisestään lisää suorituspainetani”.

6.5 Elämäntavoissa on eroja

J. P Roos ymmärtää elämäntavan olevan laajimmassa mielessä aikaisemman elämänhistorian ja elinolojen muodostaman habituksen kautta jäsentynyttä sekä nykyisen elämäntavan ja -asenteiden muodostamaa jäsentynyttä kokonaisuutta. Se voi olla yksilön, perheen, sosiaalisen ryhmän, sukupuolen,

sukupolven tai luokan elämäntapa. Tähän määritelmään nojaten, elämäntapa on yhteydessä elämänhistoriaan, habitukseen ja toimintaan (Roos, 1988, 12). Habitus on elämäntapoja ja -asenteita synnyttävää ja niiden pohjalta muodostunut tapa jäsentää ja arvottaa eli hierarkisoida elämää. Se on elämäntavan näkymätön perusta. Habituksesta voidaan tehdä päätelmiä elämäntavan avulla, mutta sitä on syytä tarkastella myös henkilön tai ryhmän nykyisten ja aikaisempien elinolosuhteiden, elämänhistoriallisten vaiheiden sekä vallitsevien kulttuuristen olosuhteiden perusteella (Bourdieu, 1979, Roosin 1988, 12, mukaan).

Roosin mukaan elämäntyyliä voidaan pitää joko elämäntavan synonyymina tai sitten erilaisia arkisia toimintoja ja lähinnä kulutusta ilmentävänä toimintana. Jäsennämme elämäämme kuluttamalla ja pukeutumalla, kun taas elämäntapa jäsentyy pääosin toimintojen ja niiden arvostusten kautta (Roos, 1988, 12–13). Elämäntapa on myös viesti ja väline esimerkiksi luokkaseaman muuttamisessa. Se on tietoinen tai tiedostamaton strategia, johon perustuen tavoittelemme valtaa ja tunnustusta (sama, 14). Kun tätä Roosin teoriaa heijastetaan aineistoa vasten, saadaan näkymä, joka ilmentää nuorten ja vanhempien sukupolvien ristiriitaa. Aineistoni nuorten elämän valinnat ja asenteet eroavat paikka paikoin suurestikin esimerkiksi vanhempien sukupolvien työhön ja elämäntyyliin liittyvistä arvoista:

”Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapansa, ’Muista sitten hankkia ensin koulu-työpaikka ja sitten vasta lapsia.’ En sano hänelle asiaan mitään, samalla ajattelen, että eikö ole tärkeämpää hankkia ystäviä, elämäkumppani ja perhe kuin hyvä palkkainen työpaikka, jota vihaa.”

”Isovanhempani tiedustelevat seuraavaksi, notta vieläkö tulee rumpuja soitettua. No joo, vastaan. Mutsi vitsailee, että josko saatais mun bändi soittaa vaikkapa pappan seuraaviin synttäreihin. Tottahan toki, kuittaaan. Mitäs musiikkia te soitatte, pappa puolestaan kysyy. Tanssimusiikkia, valehtelen. Välttelen aihetta, koska siitä ei huvita puhua varsinkaan vanhempieni läsnäollessa, jotka eivät usko minkäänlaiseen menestymismahdollisuuteen alalla. Pitäähän pojalla olla harrastus.”

”Kyllähän sen arvasi, sillä he ovat niin huolissaan siitä miten minä pärjään elämässä. Henkilökohtaisesti en halua olla sellainen, joka vain lukee ja lukee ja lukee kaverit pois elämästään ja sen sanottuani pöytäkeskustelu loppuu ja aamiainen on ohi.”

6.6 Onko vanhempien auktoriteetti murenemassa?

Kimmo Jokisen (1996, 23–25) mukaan sukupolvien välisissä suhteissa on tapahtunut paljon lyhyessä ajassa. Kauan ei ole ajasta, jolloin aikuisten maailma oli toisenlainen kuin lasten ja nuorten maailma ja jossa yhteiskunta rakentui selkeille auktoriteettisuhteille. Jokisen mielestä perheiden arjessa korostetaan nykyään kurin sijaan yhteistyötä, keskustelua, vuorovaikutusta ja tasavertaisuutta sukupolvien välillä. Moni tuntuu haluavan olla moderni yksilö, joka ei suoranaisesti kiinnity mihinkään sukupolvi-, ikä-, ammatti- tai edes sukupuolirooliin. On suorastaan velvollisuus määritellä omat tarpeensa ja päämääränsä elämässä. Jokisen mukaan nykyään kommunikaatio ja kaveruus ovat vallitsevia teemoja sukupolvien kohdatessa. Kasvattavien auktoriteettien aika on ohi, ja näin aikuisten ja nuorten välinen kasvatussuhde on korvautunut pitkälti nuorten itsekasvattautumisen ajatuksella.

Jokisen (1996, 25) mukaan nykyään nuoret nähdään yksilöinä, jotka tietävät itse, mitä tarvitsevat. Aikuisten osaksi jää näin ollen lähinnä seurata nuorten itsekasvattautumista, ja mahdollisuuksien mukaan luoda sille edellytyksiä – esimerkiksi ohjaamalla heitä oikeiden harrastusten pariin ja tukemalla niissä taloudellisesti. Aineistostani ei kuitenkaan käy ilmi, että nuorten ja vanhempien sukupolvien kommunikoinnissa noudatettaisiin pääosin yhteistyön värittämää keskustelua, vuorovaikutusta ja tasavertaisuutta. Monissa aineistoni tarinoissa tilanne on usein aivan toinen: nuoret ovat enemmänkin vetäytyneitä pois keskustelusta kuin mukana siinä tasavertaisesti. Aineistoni vastaajat kuvaavat tilanteita suhteellisen perinteisten mallien kautta. Näissä malleissa vanhemmat esiintyvät usein hyvin perinteisissä rooleissa. Aineistosta ei myöskään noussut mitenkään huomiota herättävästi piirteitä siitä, että vanhemmat koettaisiin jotenkin erikoisina kavereina, joiden kanssa voi tehdä mitä vain. Toki joidenkin tapausten valossa vanhemmat nähdään tukea antavina, rentoina ja luotettavina, mutta kehyskertomuksen kautta vastaajien yleisäsenne vanhempiin sukupolviin on kuitenkin suhteellisen välinpitämätön.

Vastaajien tekstien luonteesta päätellen kehyskertomuksella luotu kolmen perhesukupolven kohtaaminen on hieman teennäisen oloinen, eikä se vaikuttanut monissakaan tapauksissa kovin riemukkaalta tapahtumalta. Useista vastaajien teksteistä huokuu tilanteen epämiellyttävyyttä ja hauraus, mikä ilmenee siten, että vastaajat ovat usein poissaolevia ja pinnallisia. Vastaajien asenteista voi tulkita, että he kunnioittavat isovanhempia niin paljon, etteivät he muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ota kantaa kovin syvällisiin asioihin. Tutkimusta suunnitellessani kyllä oletin, että jotain radikaalia olisi noussut nuorten suhtautumisesta vanhempiin sukupolviin. Oletin, että keskustelut ja jännitteet olisivat koskeneet radikaalimmin esimerkiksi nuorten ja vanhempien sukupolvien käsityksiä ydinvoimasta, armeijasta, rahan ja koulun merkityksestä. Toki näitä teemoja aineistossani sivutaan, mutta ei kovin syvällisesti.

Aineistoni tarinoista ilmenee, että vastaajat suhtautuvat usein kovin kevyesti isovanhempien uteluihin. Vastaajat näyttävät näin asennoituvan isovanhempiin rutiinilla, ilman mitään sen syvällisempää tarkoitusta. Vastaajien vanhemmatkaan eivät ole sen erikoisemmassa asemassa vastaajien silmissä. Tämä kehyskertomuksella aikaan saatu kolmen perhe-sukupolven kohtaaminen aiheuttaa, että vastaaja näyttäytyy monesti yksilönä, joka on jossakin unenomaisessa tilassa vastaillessaan tai myötäilemässä kaavamaisesti joidenkin auktoriteettiasemaltaan korkeammalla olevan henkilön kysymyksiin, kuten seuraava vastaaja asiaa kuvailee:

”Isä ja äiti keskittyvät keskustelemaan koulumenestykselläni ja kiltteydelläni ja minusta tuntuu etteivät hekään tunne minua. Itse tunnen olevani niin paljon muutakin kuin hyviä numeroita. Hymyilen edelleen ja vastaan isovanhempieni vähäisiin kysymyksiin, ellei äiti ehdi vastata ensin. En kuitenkaan itse vie keskustelua eteenpäin, enkä halua olla juuri heidän huomionsa keskipisteenä. Vastailen harvasanaisesti ja ystävällisesti.”

Teksteistä ilmenee myös, että vastaajat haluavat jotain aidompaa, heidät huomioon ottavaa keskustelua. On mielenkiintoista huomata, että vastaajien teksteissä positiivinen huomioiminen tulee pääosin isovanhempien taholta:

”Mutta enimmäkseen puhutaan mummon kanssa tulevaisuudesta: minkälaisen ammatin minä haluan jne. Mummon kanssa on muutenkin mukava puhua nuorten asioita, kun se ei pane joka asiasta vastaan, ja kuuntelee mielellään mitä minulle kuuluu.”

"Hetken kuluttua havahdun lehden lukemiseltani siihen, kun mummoni ja vanhempani keskustelevat tulevista vanhojen tansseistani. Otan heti osaa keskusteluun ja tiedustelen äidiltäni, että milloin lähdemme etsimään minulle asua. 'Ehkä keskiviikkona', sanoo äiti'."

"Kahvipöydässä aihe kääntyy yleensä minuun, minun koulunkäyntiini ja harrastuksiini. Pappa tässä vaiheessa tokaisee 'Joko sinä olet 12 vuotta täyttänyt?' 'No, olen, ja vielä 5 kertaa sen jälkeen!!' vastaan yleensä minä (Ja tämä on pappan yleisin vitsi)."

Vastaajat toivovat, että heitä ja heidän toimiaan ymmärrettäisiin. Tilanteen teennäisyyden aiheuttaa muuri, joka syntyy siitä, että eräillä vastaajilla on jo tarinan alussa sellainen asenne, ettei heitä ymmärretä. Tästä esimerkkinä eräs vastaaja, jonka mielestä hänen vanhempansa eivät usko, että musiikialalla voisi menestyä. Tämänkaltaiset tilanteet ratkeavatkin tarinoissa sitten joko myötäilemällä tai riitelemällä.

Kaikki vastaajat eivät toki koe kehyskertomuksen rajaamaa tilannetta epämiellyttävänä. Niin sanottua hyvää kaksisuuntaista dialogia esiintyy myös aiheistoni kertomuksissa. Kyseisissä tapauksissa vastaajat kokevat vanhemmat sukupolvet tasavertaisina keskustelukumppaneina. Vastaajien kommenteista ilmenee, että isovanhemmat ovat mukavaa juttuseuraa, koska heidän tarinointaan on mukava kuunnella ja koska heidän kuulumisiaan on kiva kuunnella:

"Mummo ja Pappa kyselevät yleensä ensimmäisenä koulumenestyksestäni. Koen tilanteen lähes aina melko kiusalliseksi, koska se tuntuu noudattavan aina tiettyä kaavaa. Sen sijaan miellyttävämpää on keskustella vapaa-ajasta, jolloin pääsen myös kyselemään heidän kuulumisiaan."

Vuorovaikutus isovanhempiin ja vanhempiin nähdään joissain tapauksissa myös tärkeänä siksi, että vanhemmilla ja isovanhemmilla katsotaan olevan oikeus tietää, mitä vastaajalle kuuluu:

"Kuitenkin mielestäni vanhemmillani ja isovanhemmillani on oikeus olla tietoisia minun tekemisistäni ainakin jollain tasolla, mutta harvemmin esim. yhteisillä viikonloppuaterioilla keskustelu kääntyy minun yksityisasioihin, enkä niistä olisi edes valmis puhumaan."

Hyvän kaksisuuntaisen dialogin syntymistä voidaan pohtia sukupolvien välisen ikäeron kautta. Kuten aineistosta jo aiemmin toin esiin, varsinkin mummo koetaan sellaisena, joka on useammin tyytyväinen esimerkiksi vastaajan koulunumeroihin kuin vastaajan vanhemmat. Hyvän dialogin puolesta puhuneet vastaajat pitävät isovanhempiaan sellaisina, joiden kanssa saattaa olla oma itsensä:

”Suurin syy siihen, että koen keskustelun mieluisaksi ja rennoksi on se, että he pitävät minua aikuisena. Kertaakaan he eivät huomautta, että olen niin nuori enkä ymmärrä vielä tarpeeksi tehdessäni valintoja tulevaisuudestani. En koe minikäänlaista sukupolven välistä kuilua välillämme. Huumori ja kypsyyt leimaavat keskusteluamme.”

”Tunnen keskustelut itsestäni vanhempien ja isovanhempien kanssa miellyttäväksi tilanteiksi jakaa tietoutta.”

Jokinen (1996, 28) epäröi kuitenkin, että nuorekkuutta ja kaveruutta kannattaisivat sittenkin enemmän aikuiset kuin heidän lapsensa. Hän pohtii, ovatko nuoret aidosti innostuneet siitä, että isät ja äidit pyrkivät samankaltaisuuteen heidän kanssaan. Entä jos nuoret kaipaavatkin esikuvia, ihmisiä, jotka myös tietävät enemmän, neuvovat ja komentelevat? Keskitettyjen, kasvatuksesta huolehtivien järjestelmien käymistilasta ja auktoriteettivetoisen kasvatuksen ongelmallistumisesta huolimatta, kasvatusta on täynnä laitoksia. Siitä kertoo laaja neuvoloiden, päiväkotien, esikoulujen, nuorisotalojen ja -kotien, sosiaali-toimistojen, perheneuvoloiden ja terveysasemien verkosto. Lasten ja nuorten kasvusta, terveydestä ja oppimisesta huolehtivien työntekijöiden ammattinimikkeistä varsinainen kirjo vasta syntyykin. Jokisen mukaan kasvaminen aikuiseksi ei näytä onnistuvan ilman institutionaalista väylää ja sen lukuisia lasten ja nuorten parissa työskenteleviä työntekijöitä. Kun isot ja yhdenmu-kaistavat institutionaaliset järjestelmät ovat menettäneet uskottavuuttaan ja ”ylhäältä alas” -kasvattaminen on korvautumassa kaverimallilla, ei se välttämättä johdakaan itsekasvattautumiseen. Jokisen mukaan kasvatuskäytännöt ovatkin hajaantuneet usealle eri taholle, ja niistä huolehtii pirstaleinen ja erilaisilla päämäärillä varustettu eksperttisysteemien kirjo (sitaitit, Jokinen).

Jokinen (sama, 31–32) pohdiskelee myös mahdollisuutta, että sukupolvien välisten jännitteiden luonne olisi muuttunut. Perinteinen auktoriteettiasetelma-
han ruokki nuorten vastarintapyrkimyksiä ja kahnauksia vanhempien kanssa. Hyväksi esimerkiksi tästä Jokinen mainitsee 1960-luvun liikehännän, jossa vanhat auktoriteetit ja perinteet kohtasivat nuorten uudet ihanteet. Nykyisin tilanne on hieman erilainen. Jokisen mukaan aika moni nykynuoren elämänpöyrissä on pelkkä kaveri, ystävä omasta vertaisryhmästä, kaverinoloinen idoli tai nuorekkaaseen imagoon pyrkivät isä ja äiti. Sosialisatiotilanteen muutoksen kautta sukupolvien välisen sodan ja auktoriteetteja vastaan kohdistetun vastarinnan merkitys tuskin on sama kuin pari kolme vuosikymmentä sitten. Ei ole mitään sellaista pysyvää ja vahvaa tahoja, joka autoritäärisesti määritteli tavat oppia ja aikuistua. Tai jos sellaisia on, ne ovat Jokisen mukaan isoja ja persoonattomia, joiden kanssa on vaikea kahnata. Jokisen mielestä jotain vastarinnaksi nimettävää on kuitenkin koko ajan menossa, mutta se tapahtuu siellä täällä, pienissä ympyröissä. Se on joskus niin ohikiitävää ja satunnaista, ettei aina edes tajua jotain olevan meneillään. (ks. myös Jokinen 1993.)

Nuorten kertomuksista päätellen ei ole mitään pysyvää vahvaa tahoja, joka määrittelee tavat oppia ja aikuistua: vastaajien monitahoinen suhtautuminen normaalibiografiaan, koulutukseen ja elämäntapoihin antavat viitteitä siitä, että pieniä asenneristiriitoja on koko ajan ilmassa. Useissa tapauksissa vanhempien ja isovanhempien kommentteja ei kuitenkaan vastusteta ääneen. Jokisen edellä mainitsemien aineiden vastarinnan elementtejä kuitenkin löytyi: monissa vastaajien kertomuksissa ilmenee jotain sellaista, mikä on ristiriidassa vanhempien arvomaailman kanssa. Se, viitsikö vastaaja kommentoida mahdollista erimielisyyttään ääneen, vaihtelee kertomusten välillä.

Perinteiden asema on nykymaailmassa muuttunut. Perinteet eivät ole kadonneet, mutta yhä harvempi niistä toimii entisellä logiikallaan ilman erillisiä perusteluita. Toisin sanoen niiltä perätään jatkuvasti olemassaolon oikeutusta. Perinteitä otetaan käyttöön ja niistä luovutaan tarvittaessa, niitä muotoillaan, siirretään kontekstista toiseen. Kenenkään auktoriteetti ei ole niin kattava ja yksiselitteinen, että se riittäisi vakuuttamaan laajoille joukoille tradition itsensäselvyyden ja ehdottomuuden. (Jokinen, sama, 39.)

Jokisen mukaan äidit ja isät käyvät lastensa kanssa jatkuvaa keskustelua esimerkiksi television katselusta, tupakoinnista ja kotiintuloajoista. Näiden asioiden taustalla on jatkuva neuvottelu, ja usein aikuisen auktoriteetti riittää sanelemaan ehdot. Jokinen painottaa kuitenkin, että mistään sovitusta ja perinteestä ei kuitenkaan pidetä automaattisesti kiinni, vaan päinvastoin: uusi päivä saattaa purkaa aiemmin neuvotellut asiat ja yhteisymmärrys on rakennettava uudestaan. (Jokinen & Saaristo, 2002, 226.) Tätä ajatusta täydentää koulua ja oppimista tutkinut Kaarlo Laine. Hän painottaa, että nuorten koulun ulkopuolisten elämäntapojen moninaisuus ja populaarikulttuurin luomat kokemusmaailmat haastavat perinteiset oppimis- ja tiedonjäsentämistavat sekä perinteiset auktoriteetit ja roolimallit. Laineen mukaan nuorten identiteetit, tiedon merkitys ja yhteisölliset suhteet ovat irtautuneet vanhoista kiinnikkeistään (Laine, 1999, 117).

Laineen edellisessä kappaleessa peräänkuuluttama populaarikulttuurin ja koulun ulkopuolisten kokemusmaailmojen haasteet perinteiselle auktoriteeteille ilmenee selvästi nuorten asenteissa kehyskertomuksen luomassa tilanteessa, kuten edellä olen todennut. Eritoten kouluun liittyvät suunnitelmat vastaajat haluavat luoda itse, oman arvomaailmansa mukaan. Vanhempien osoittama tyytymättömyys vastaajien suunnitelmiin ilmenee vastaajien asenteissa silloin nöyränä ärsyyntymisenä tai kinasteluna.

Populaarikulttuurin ylläpitämät elämäntapaihanteet heijastuvat pieninä konflikteina vastaajien teksteistä. Koulun jälkeen ”maailmanympäri- ja hiihtopummitmatkaa” suunnitteleva poika kohtaa äitinsä vastarinnan. On toki ymmärrettävää, että vanhemmat toivovat lapsensa tekevän asioita mahdollisimman tutun kaavan mukaan – kuten normaalibiografia-kappaleessa todetaan – mutta vastaajan yksilöllisyys nousee tässä tapauksessa aivan omiin korkeuksiinsa, ja se saattaa saada voimansa esimerkiksi median luomasta seikkailevasta ja kii-reettömästä ihmismallista.

Harrastukset ovat pinnalla kehyskertomuksissa sen vuoksi, että vanhemmat sukupolvet eivät niitä vastaajien mukaan aina oikein ymmärrä tai sitten vastaajan arvostus on sidottu hänen harrastukseensa. Jännitettä aiheuttaa se, et-

tä kertomuksen henkilöistä kaikilla saattaa pahimmassa tapauksessa olla hieman eri käsitys harrastuksen luonteesta. Esimerkiksi eräässä kertomuksessa, jossa vastaaja on kiusaantunut siitä, että hänen vanhempansa eivät usko minkäänlaiseen menestykseen musiikkialalla. Vastaaja kokee, että hänen äitinsä piruilee hänen rumpujensoittoharrastuksesta, koska pyytää poikaansa papan synttäreille soittamaan. Tarinasta ilmenee, että vastaaja soittaa jotain aivan muuta kuin tanssimusiikkia, jota voidaan olettaa soitettavan papan syntymäpäivänä:

”Isovanhempani tiedustelevat seuraavaksi, notta vieläkö tulee rumpuja soiteltua. No joo, vastaan. Mutsi vitsailee, että josko saatais mun bändi soittaan vaikkapa papan seuraaviin synttäreihin. Tottahan toki, kuittaan. Mitäs musiikkia te soitatte, pappa puolestaan kysyy. Tanssimusiikkia, valehtelen. Välttelen aihetta, koska siitä ei huvita puhua varsinkaan vanhempieni läsnäollessa, jotka eivät usko minkäänlaiseen menestymismahdollisuuteen alalla. Pitäähän pojalla olla harrastus.”

Aineistossani esiintyneet vastaavan kaltaiset tilanteet ovat kiusallisia, koska vastaaja ei saa silloin vastinetta hänelle tärkeiden asioiden suunnalta. Jos harrastusta ei tueta, niin silloin vanhempiin suhtautuminen on hieman nuivaa. Vastaajien mielestä ei ole mukavaa, jos vanhemmat arvostelevat heidän harrastuksiaan:

”He kyselevät usein myös vapaa-ajan harrastuksistani, joka on oikeastaan ainoa tilanne, jossa välillemme tulee hieman erimielisyyksiä. Vanhempani ja isovanhempani pitävät nimittäin joitain harrastuksiani liian väkivaltaisina. Tämä ärsyttää minua suunnattomasti, koska tiedän itse asian oikean laidan.”

6.7 Voiko kasvatussuhde olla kaverisuhde?

Hoikkalan (1993, 49–52) mukaan voidaan puhua perheen sisäisistä erikäisten välisistä vuorovaikutusmalleista. Koska kasvatus-termillä on nykyään negatiivinen kaiku, nähdään suhde lapseen mieluummin kaveri- kuin kasvatussuhteena. Hoikkalan mukaan näin samalla otetaan etäisyyttä vapaasta kasvatuksesta ja painotetaan rajojen asettamisen merkitystä, lapsen oman halun kehittymisen tärkeyttä tai turvallisten puitteiden luomista lasten kasvulle vanhemmuuden sisältönä. Vanhemmat ja lapset halutaan nähdä rinnakkaisi-

na ja ainakin tasavertaisina niin, että myös vanhemmat voivat kasvaa lasten kasvua seuratessaan. Tavoitteellisesta kasvatuksesta otetaan etäisyyttä ja nuoret nähdään mieluummin kokemuksistaan itsekasvattautuvina, koska kokemukset ja vaikeudet kypsyttävät. Tämän ajatuksen mukaan nuorten ratkaisut nähdään viime kädessä heidän omiksi ratkaisuuksi kaikesta neuvonnasta, tuesta ja rajojen asettamisesta huolimatta.

Hoikkalan ajatukset ovat mielenkiintoisia, mutta aineistoni kertomuksista jäi hieman erilainen tuntuma. On toki vaikeaa täysin määritellä, mitä vanhemmat ja isovanhemmat ajattelevat aineistossa esiintyneistä nuhteluistaan ja ohjauksistaan huolimatta, mutta silti vastaajien kertomusten yleisilme on hieman etäinen ja vaivaantunut. Tällöin kaverimalli ja itsekasvattautumisen hypoteesi on mahdollista kyseenalaistaa. Poikkeuksia aineistostani kuitenkin löytyy, sillä osa vastaajista kokee vuorovaikutuksen vanhempien ja isovanhempien kanssa kannustavaksi ja mukavaksi. Paras esimerkki tästä on eräs kertomus, jossa vastaaja on iloinen siitä, että häneen luotetaan ja että häntä arvostetaan:

”Kerron mahdollisista suunnitelmistani mielelläni koska tiedän, että vanhemmat ja isovanhemmat kuuntelevat mielellään. Heistä kukaan ei ole korkeasti koulutettu joten he näkevät minussa mahdollisuuden ja tukevat minua ja kannustavat koulunkäyntiin.[...] Suurimmaksi osaksi vanhempieni ja isoäitini luonteesta johtuen erimielisyyksiä tulee välillemme harvoin. He antavat minun tehdä omat valintani ja kuuntelevat ehdotuksiani. Eivät he kiistele siitä mikä minusta pitäisi tulla, he ovat tyytyväisiä siihen mitä olen. Suurin syy siihen, että koen keskustelun mieluisaksi ja rennoksi on se, että he pitävät minua aikuisena. Kertaakaan he eivät huomautta, että olen niin nuori enkä ymmärrä vielä tarpeeksi tehdessäni valintoja tulevaisuudestani.”

Kun vastaajien eläytymiskertomusten vaihtoehtoina oli joko keskustelu erimielisessä ilmapiirissä tai yhteisymmärryksessä, oli mielenkiintoista nähdä, miten vastaajat toimivat erimielisyyden jälkeen. Kertomusten erilaisissa tilanteissa luoviminen kertoo mielestäni paljon siitä, miten vastaajat suhtautuvat vanhempiin sukupolviin. Useissa tarinoissa nimittäin vastaajat ovat erimielisyyden sattuessa vain hiljaa ja mahdollisesti naureskelevat ironisesti koko asialle. Jotkut vastaajat taas aloittavat kiivaan väittelyn ja itsensä puolustelun kokiesaan, että heidän asioihin puututaan – tai jos vanhemmat eivät ymmärtäneet heitä. Parhaimmillaan erimielisyydet koskivat sellaisia aiheita, joista on mukava kiistellä ja keskustella:

”Harvemmin keskustelun ajauduttua erimielisyyteen tunnen ja koen tilanteen epämiellyttäväksi, mutta en tukalaksi, tilanne on jälkeen ajateltuna jopa miellyttävä. Tunnen tilanteen todella miellyttäväksi, jos keskustelemme asioista joista minulla on tietoutta. Itselleni mieluisin keskustelun aihe on autot, vaikka useinmiten joudummekin erimielisyyksiin automerkkien eroista.”

Tutkimuksessani ilmenee myös, että vastaajien kuvailemat keskustelutilanteet olivat aiheiltaan suhteellisen pintapuolisia; aiheet liittyvät vahvasti arkisiin asioihin kuten kouluun ja elämäntapoihin. Sukupolvien väliset ristiriidat eivät ulotu kovin syvälle, mutta vastaajista on aistittavissa, ettei kaikki vanhempien tai isovanhempien ohjailu ole tervetullutta. Ristiriitojen sattuessa osa kertomusten vastaajista vain ilmaisee tyytymättömyyttään siihen, että vanhemmat tai/ja isovanhemmat ovat jostain asiasta heidän kanssaan eri mieltä. Osa vastaajista taas asennoituu tilanteeseen kypsästi, alkaen analysoida sitä, mistä erimielisyydet mahdollisesti johtuvat:

”Keskustelu voi sujua yhteisymmärryksessä johtuen vanhempien kunnioittamisesta. Erimielisyys voi johtua, vaikka siitä, kun aika on ollut erilaista elää, kun eri sukupolvet on olleet nuoria.”

”Mielestäni erimielisyydet johtuvat kasvatuksesta ja ajanhengestä. Nykyään puhutaan miten lapsia ja nuoria pitäisi rangaista, ja sitä että ei saisi käyttää väkivaltaa.”

”Erimielisyydet johtuvat usein erilaisista yhteiskunnallisista näkemyksistä ja siitä miten asioita tulisi hoitaa.”

”Keskustelun aikana tuskin tulisi erimieleisyyksiä jos aiheena olisin minä, mutta jos aiheet käsittelisivät ajankohtaisia aiheita tai sotaa, jonka isovanhempani on kokenut, niin erimielisyyksiä voisi syntyä. Erimielisyydet luultavasti johtuisivat sukupolvien välisistä, erilaisista maailmankatsomuksista ja asenteista.”

”Mielestäni erimielisyydet johtuvat kasvatuksesta ja ajanhengestä. Nykyään puhutaan miten lapsia ja nuoria pitäisi rangaista, ja sitä että ei saisi käyttää väkivaltaa.”

Kunnioitus isovanhempia kohtaan näkyy siinä, että heidän edessään ei haluta aiheuttaa hälyä. Seuraavissa kertomuksissa tämä kunnioitus ilmenee selkeästi:

”Tilanne tuntuu tukalalta tekisi mieli sanoa isälleni ´suorat sanat´, mutta en viitsi, kun mummoni on kuulemassa.”

”Mummoni sanoo, tavanomaiseen tapaansa, ’Muista sitten hankkia ensin koulutus, työpaikka ja sitten vasta lapsia.’ En sano hänelle asiaan mitään, samalla ajatellen, että eikö ole tärkeämpää hankkia ystäviä, elämäkumppani ja perhe kuin hyvä palkkainen työpaikka, jota vihaa. Alan lukemaan vanhoja Seura-lehtiä.”

Monien vastausten neutraalin ilmeen takana on se, että vastaaja vain ajelehtii tilanteessa ottamatta sen kummemmin kantaa keskusteltavaan asiaan. Yhteisymmärrystä lisää tällöin esimerkiksi se, että kaikki kunnioittavat toisiaan liikaa ja asioista keskustellaan vain pintapuolisesti:

”Minä herään vasta kun kuulen nimeni sumusta ja hymyilen heille, niin kuin minun odotetaan hymyilevän. Isovanhempieni mielestä olen hiljainen tyttö vaikka olen kaikkea muuta. Minun on selitettävä yhä uudelleen elämäntilanteeni, mikä tarkoittaa koulua, sillä he luulevat että koulu todella on koko elämän[...]. Erimielisyyksiä ei ilmene, sillä kaikki pyrkivät olemaan kohteliaita. Eikä keskustelu ole kovinkaan syvää eikä vakavaa, joten mistä erimielisyyksiä voisi tullaakaan. Minusta keskustellaan aina yhteisymmärryksessä, sillä en puutu heidän kuvaansa minusta. En kerro kovinkaan kattavasti mielipiteitäni, ja minua keuhuttaessa otan kohteliaisuudet vastaan nöyränä ja ujona. Keskustelun kääntyessä pois päin minusta olen helpottunut.”

Mitä tästä voi päätellä? Mielestäni vastaajien suhteet isovanhempiin ja vanhempiin vaihtelevat suhteellisen välinpitämättömästä suhteellisen syvälliseen. Kehyskertomuksen kautta kirjoitetut tarinat ovat mielestäni kuitenkin aika pintapuolisia eikä niistä nouse esiin mitään valtavia hierarkkisia suhteita, joita aluksi oletin esiintyvän. Vastaajien kertomuksista kuitenkin ilmenee, ettei kaikkea mitä vanhemmat ja isovanhemmat kertovat tai vaativat, täydy ottaa tosissaan. Tätä väitettä tukee myös Thomas Ziehen teoretisointi nuorten pätevyys- ja voimasuhteista. Ziehen (1991, 43–44) mukaan pätevyys- ja voimasuhteet eivät missään tapauksessa ratkea vanhempien ja nuoruusiässä olevien lasten välillä aina vanhempien eduksi vaan mahdollisesti myös päinvastoin. Ziehen mukaan on havaittavissa piilevää, ei useinkaan avoimesti näkyvää vallan ja pätevyiden siirtymistä nuorten hyväksi. Tämä siirtymä voi joutaa myös selkeään yliotteeseen saakka. Ziehen mukaan vanhemmat yrittävät tietenkin säilyttää määräysvallan lapsiinsa niin pitkään kuin mahdollista. Kummallekin sukupolvelle yhteinen kokemus on, että lisääntyvän yhteiskunnallistumisen taipumus kiihdyttää yhteiskunnallisia muutoksia, ovat nämä sitten työn, kulutustavaroiden, asumisen ja instituutioiden näkyviä mullistuksia tai toisaalta symbolijärjestelmien ja jopa psykososiaalisen lähipiirin muutoksia.

Näin vanhemmille käy yhä hankalammaksi olla ikänsä suomen etumatkan turvin myös edellä todellisuuden ymmärtämisessä. Ziehe toteaa myös, että korkeampaan ikään ei enää suoraan liity suurempi todennäköisyys ratkaista elämän eteen tuomia ongelmia. Nuorille ei Ziehen mukaan kelpaa malliksi esimerkiksi se, miten kestiin sota, mitä välttämättömyyksiä jälleenrakennusaika osoitti, kuinka 1950-luvulla läpäistiin koulu, hoidettiin ystävyysuhteet vastakkaiseen sukupuoleen, konfliktit vanhempiin, kouluttautuminen ja ammatinvalinta. Ziehen mukaan kaikki tuo on menneisyyttä ja tuskin kelpaa selviytymisen malliksi nuorille. Tämän vuoksi vanhempien pätevyyden tunnustaminen siirtyy menneisyydestä, vertikaaliselta akselilta nykyisyyden horisonttiin. Nuoret haluavat näin nähdä, minkälaista elämisen pätevyyttä vanhemmat osoittavat tässä ja nyt, ja missä määrin he ovat nykyisten ongelmien hallinnassaan tai vaikka nautintojen valinnoissaan nuorten mielestä kiinnostavia. Näin ollen vanhempien tilanne ei näytä erityisen hyvältä, koska heidän informaatiopintansa näyttää näin kaventuvan uhkaavasti. (Ziehe, 1991, 43–44.)

7. Nuoriso on haaste

Kun aloin tutkia nuorten asenteita tiesin, että yksi toiveistani toteutuu. Olin ollut jo pidemmän aikaa kiinnostunut siitä, miten nuoriso kokee oman asemansa perheen ja suvun näkökulmasta. Halusin tutkia minkälaisessa asemassa nuoret ovat suhteessa vanhempiinsa ja isovanhempiinsa. Olin kiinnostunut myös siitä, miten nuoret arvottavat arkipäivän keskeisiä asioita, kuten koulua, työtä, harrastuksia ja elämää yleensä.

Tutkimusaiheen valinnasta teki ajankohtaisen ja kiinnostavan se, että nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa on olemassa selkeästi vielä sodan kokenut jälleenrakennuksen sukupolvi, suuret ikäluokat ja heidän lapsensa, joita tässä työssä tutkin. Viimeksi mainittu sukupolvi on myös määrittelyltään monisäikeisempää ja vaikeampaa. Mielestäni käsitykset sukupolveista ovat muuttuneet ajan kuluessa siihen suuntaan, että määrittelyoikeudesta kiistelevät monenlaiset erilaiset yhteiskunnalliset toimijat – media yksi vahvimpana. Tä-

mä seikka loi jännittävän näkökulman tutkia sitä, miten perhesukupolven kontekstissa nuorin polvi asennoituu vanhempiin sukupolviin ja heidän perinteisiin tapoihin. Ja jos oletetaan, että on olemassa erilaisia sukupolvelle ominaisia tapoja, niin miten vaikeasti määriteltävä tai monimääritelty, tutkimuksessani esiintynyt nuori sukupolvi suhtautuu vanhempien ja isovanhempien mahdollisiin sukupolvea leimaaviin traditioihin? Tutkimuksessani selvisi, ettei aineistoni nuorista voinut luoda mitään yhteisiä toimintatapoja kannattavaa joukkoa. Siitä huolimatta tutkimus osoitti, että nimenomaan niinkin perustavanlaatuiset asiat, kuten työ, koulutus ja raha saivat erilaisia merkityksiä nuorten ja heidän vanhempien ja isovanhempien keskusteluissa. Näin ollen voisi sanoa, että nuoret ovat kykeneviä kyseenalaistamaan perinteitä.

Esittelin tutkimukseni alkuosassa sukupolvitematiikan klassikoita ja pohdin koko kyseisen termin vaikeaa lokeroimista. Tutkimuksesta teki heti alkuun haastavan juuri se, ettei sukupolven määrittelyssä ole olemassa mitään yksiselitteistä tapaa. Esimerkkinä tästä oli Mannheimin ja Meadin sukupolviteoriat, jotka eivät olleet täysin sovitettavissa minun tutkimukseni viitekehykseen. Suomalaisista sukupolvi- ja nuorisotutkijoilta löytyi kuitenkin mielenkiintoisia lähestymistapoja aiheeseen, ja yritin poimia monipuolisesti erilaisia teoreettisia näkökulmia nuorten yhteiskunnallisen elämään. Sukupolvi on myös siitä mielenkiintoinen tutkimusalue, että sen avulla selitetään monia arkipäivän asioita. Se on niin yleinen termi, että siitä on tullut lähes huomaamaton. Tämän vuoksi olikin haastavaa lähteä tutkimaan, mitä sen sisältä tässä perhesukupolven kontekstissa löytyy.

Eläytymismenetelmällä keräämäni aineisto oli mukavaa luettavaa, mutta haasteellista tulkittavaa. Jälkeenpäin olen miettinyt mahdollisuutta tehdä laajempaa ja tarkempaa tutkimusta myös nuorten vanhempien asenteista nuoria kohtaan. Tällöin voisin verrata nuorten vanhempien asenteita nuorten asenteisiin ja miettiä tarkemmin, millä tavoin nuorten ja vanhempien käytännöt ja asenneilmastot kohtaavat toisensa. Olisin voinut tutkimuksessani myös selvemmin antaa vastaajien ymmärtää, että tässä tutkitaan heidän asenteitaan vanhempia kohtaan, ja sen jälkeen luoda sellaisen kehyskertomuksen, jossa selkeämmin näkyy asennetutkimuksen leima. Nyt koin, että kehyskertomuk-

sella saadut eläytymismenetelmätekstit olivat enemmänkin nuorten puhetta siitä, miten heihin suhtaudutaan. Mutta kuten tässä tutkimuksessa olen aiemminkin jo todennut, sain teksteistä irti mielenkiintoisia näkökulmia sekä nuorten että heidän vanhempien ja isovanhempien asenteista toisiaan kohtaan.

Eläytymismenetelmä tuntui tutkimusmenetelmänä hyvältä ja erikoiselta, mutta myös hieman riskialttiilta, koska olin täysin yhteyshenkilö Terttu Matsisen varassa. Aineistoa odotellessani mietin, panostavatko vastaajat kertomuksiin vai saanko aineistotekstejä, jotka ovat lyhyitä tai luettelomaisia. Vastaukset osoittautuivat kuitenkin suhteellisen hyväksi. Valttina hyvään vastausten laatuun oli varmasti menetelmän kiinnostavuus, koska se antoi vastaajille mahdollisuuden itsenäiseen työskentelyyn ja omaperäiseen vastaustapaan, ja kuten laadullinen tutkimus yleensä, eläytymismenetelmäkin tuottaa monilta eri puolilta lähestyttävää aineistoa. Purin aineistoni taulukon muotoon, jonne erittelin aineistotekstien tärkeimmät keskusteluteemat, kuten *keskustelun aiheet, riittävät keskustelut/yhteisymmärryksessä tapahtuneet keskustelut, keskusteluun osallistuneet henkilöt ja vastaajien roolit*. Näin minun oli helpompi seurata, mitkä eri tekijät vaikuttavat tilanteen kulkuun ja pystyin myös silmäilemällä näkemään, kuinka paljon kertomuksessa esiintyi esimerkiksi eripuraa tai sopusointua. Huomasin tutkimuksen edetessä, että taulukon tekeminen ei ollut kuitenkaan aivan yksiselitteistä tai kerralla lukkoon lyötyä, sillä mitä enemmän ymmärsin aineistoani, sitä enemmän taulukkoa olisi voinut muokata. Toisaalta tutkimuksen tekemisen kannalta olennaiset seikkoja todennäköisesti löytyi jo aineistoon tutustumisen alkumetreillä. Tällaiset seikat herättävät kuitenkin ajatuksia, varsinkin kun kyse on laadullisesta aineistosta.

Aineistoni koostui 26 vastaajasta, jotka kaikki kirjoittivat eläytymiskertomuksen samalla oppitunnilla Laukaassa. Vastaajat olivat iältään 16–20-vuotiaita. Vastaukset olivat melko pitkiä ja niistä näkyi tosissaan yrittäminen. Merkillepantavaa eläytymiskertomuksissa oli kuitenkin se, että vastaajien teksteistä sai sellaisen kuvan, että kehyskertomuksen avulla luotu tilanne oli hieman teennäinen ja vaikeakin. Tosin poikkeuksiakin oli, mutta pääsääntöisesti sain sellaisen vaikutelman, että vastaajat suhtautuivat luotuun kohtaamiseen hie-

man vaivalloisesti. Tilanteen voi tulkita kahdella tavalla: Joko niin, että se kertoo vastaajien nuivasta asenteesta ja haluttomuudesta keskustella vanhempien ja isovanhempien kanssa, tai sitten niin, että kehyskertomus oli rakenteeltaan hieman epäonnistunut. Joidenkin vastausten suhteellisen laadukkaan pohdiskeluun perusteella olen sitä mieltä, että kehyskertomus ei ollut epäonnistunut. Olen sitä mieltä, että vastaajien vaivaantuneisuus tai kehyskertomuksen kautta luodun tilanteen yllätyksellisyys kertoo enemmän heidän suhteestaan vanhempiin ja isovanhempiin kuin siihen, miten oli kehyskertomuksen tehnyt.

Tein tutkimuksestani myös sen johtopäätöksen, että nuoret arvostavat tukea ja ymmärrystä koskien heidän suunnitelmiaan ja elämäntapojaan. Mielenkiintoinen näkymä nuorten asenteista löytyi suhteessa isovanhempiin: useissa tapauksissa, joissa esiintyi ns. *kaksisuuntaista hyvää dialogia* sukupolvien kesken, nuoret olivat nimenomaan vuorovaikutustilanteessa isovanhemman kanssa. Tutkimuksen edetessä huomasin myös, että nuorten tekstien pääasiallinen rakenne oli luonteeltaan suurelta osin myös kertomus siitä, kuinka heidän vanhempansa ja isovanhempansa suhtautuvat heihin. Tämä näkökulma oli minusta mielenkiintoinen, mutta kimurantti. Koska en ollut nuorten vanhempia haastatellut, piti minun ottaa huomioon vanhempien kommenttien toiskätisyys eli se, että kommentit esiintyvät vastaajien teksteissä vastaajien tulkitsemina ja kirjoittamina. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten tutkimuksen aikana saattaa selvitä sellaisia asioita, joita ei ollut osannut ottaa huomioon tutkimuksen alussa. Tämän huomion jälkeen mieleeni tulvi tietenkin ajatuksia siitä, miten olisin voinut tehdä kehyskertomuksen toisin, jotta tällaisia toisen käden tietoja ei olisi täytynyt purkaa. Yhtä kaikki, ratkaisin asian siten, että vastaajien asenteet ovat suuressa kytköksessä myös vastaavasti asenteiden kohteen eli vanhempien ja isovanhempien mielipiteisiin ja asenteisiin. Näin olen uskalsin avata myös vanhempien ja isovanhempien asenteita nuorten teksteistä.

Tutkimuksen edetessä selvisi, että aineistoni nuorten asenteiden kärkevyys johtui vanhempien työkeydestä tai liian suurista vaatimuksista. Tätä väitettä tukivat ne tekstit, joissa vastaajien niskaan kaadetaan odotuksia. Myös ne

vastaajien tekstit, joissa kerrottiin hyvästä dialogista tai yleensäkin siitä, että kaikki juttelevat yhteisymmärryksessä ja sovussa, antoivat kuvan siitä, minkälaisessa tilanteessa vastaajan oli hyvä olla. Näissä kertomuksissa vastaajat olivat mielissään siitä, että heitä kuunnellaan tai heitä pidetään aikuisena. Toinen, hieman kyseenalaisempi vastaajien näkemys yhteisymmärryksen ylläpitoon oli se, että kaikki kunnioittavat toisiaan liikaa eikä kukaan nouse vastarintaan. Näissä tapauksissa havaitsin kuitenkin sellaista piilotettua, pettynyttä ja väritöntä tunnelmaa, josta puuttui jotain aidosta ja oikeasta vuorovaikutuksesta:

”Jos keskustelu sujuu yhteisymmärryksessä niin se voi johtua siitä, että keskustelu ei laajene mihinkään suurempaan vaan pysyy pelkkänä jutusteluna. Yhteisymmärrystä lisää se jos minä en esitä mitään kannanottoja omista asioistani vaan kerron miellyttäviä asioita joita vanhemmat haluavat kuulla.”

Aineistoa tutkiessani huomasin, kuinka monet tutkimukselliset ennakkokäsitykseni muuttuivat. Olin ollut suhteellisen varma siitä, että vastaajat pohtisivat teksteissään asenne-eroja, jotka koskevat jyrkempiä ristiriitoja. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä keskustelut olivat hyvin arkipäiväisiä ja ne koskivat enemmänkin arkielämisen tapoja kuin syvempiä ideologioita niiden taustalla. Mielenkiintoista oli kuitenkin huomata, että vastaajat ”neuvottelivat” itselleen tärkeitä asioita monesti hyvin kiivaastikin. Tällöin vastaajien asenne vanhempia sukupolvia kohtaan muodostui siten, että vastaajat eivät olleet vain vanhempien ajatusten vastaanottajina, vaan myös aktiivisina omien näkemysten ja toiveiden esittäjinä.

Olen myös miettinyt sitä, kuinka paljon aiheen valintaan vaikutti oma kiinnostukseni nimenomaan normeista poikkeavaa nuorisokäyttäytymistä kohtaan. Uskon kuitenkin, että jokaisen tutkijan intohimona on tehdä tutkimusta, joka kohtaa omat intressit ja ambitiot. Vaikka aineistosta ei kovin suuria asenneristiriitoja löytynytäkään, olin tyytyväinen saadessani kartoittaa nuorten ja heidän vanhempiensa ja isovanhempiensa asenteita ja niistä kumpuavia vuorovaikutussuhteita.

Lähteet

Alanen, Leena (2001a) Polvesta polveen – Sukupolvi sosiologisena käsitteenä ja tutkimuskohteena, teoksessa Jyrki Jyrkämä, Anne Sankari (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen – iän sosiologiaa. Tampere. Vastapaino. S. 97–115.

Alanen, Leena (2001b) Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä – sosiologia ja sukupolvijärjestys, teoksessa Jyrki Jyrkämä, Anne Sankari (toim.), Lapsuudesta vanhuuteen – iän sosiologiaa. Tampere. Vastapaino. S. 161–186.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Bourdieu, Pierre (1985) Sosiologian kysymyksiä. Gummerus. Jyväskylä.

Eskola, Antti (1998a) Non Active Role-Playing: Some Experiences. Teoksessa Eskola, Antti & Kihlström, Anna & Kivinen, David & Weckroth, Klaus & Ylijoki, Oili-Helena: Blind Alleys in Social Psychology. Amsterdam. S. 239–311.

Eskola, Jari (1991) Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa – tekninen opas aloittelijoille, Työraportteja sarja B33, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen Yliopisto.

Eskola, Jari (1997) Eläytymismenetelmäopas, Tampereen yliopisto.

Eskola, Jari (1998) Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. TAJU. Tampere

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hoikkala, Tommi (1989) Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Gaudamus. Helsinki.

Hoikkala, Tommi (1993) Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? – aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Gummerus. Jyväskylä.

Hoikkala, Tommi (1998b) Aikuistumisen paradoksi. Teoksessa Saksala, Elina (toim.) Muutoksen sosiologia. Yle-opetuspalvelut, Helsinki. S. 134–141.

Hoikkala, Tommi (12/2002) Pakkoyksilöllisyyden sukupolvi. Artikkelit Suomen Kuvalehdessä, 22.2.2002, S. 45.

Jokinen, Kimmo (1996) Kasvaminen ja oppiminen traditioiden jälkeen. Teoksessa Suurpää, Leena & Aaltojärvi, Pia (toim.) Näin nuoret, näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. Kirjapaino Raamattutalo. Pieksämäki. S. 23–50.

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2002) Suomalainen yhteiskunta. WSOY. Juva.

Laine, Kaarlo (1999) ”Tunti vain. Oppituntitila ja nuorten oppimiskokemukset.” Teoksessa Tarja Tolonen (toim.), Suomalainen koulu ja kulttuuri. Tampere. Vastapaino. S.117–134.

Mannheim, Karl (1959) The Problem of Generations. Teoksessa Mannheim, Karl: Essays on the Sociology of Knowledge. Routledge & Kegan Paul Ltd. London. S. 276–322.

Mead, Margaret (1971) Ikäryhmien ristiriidat. Otava. Helsinki.

Mikkola, Henna (2002) Sukupolvettomat? Nuoret ikäpolvensa kuvaajina. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 73. Gummerus. Saarijärvi.

Nyky-suomen sanakirja (1978) Osat V ja VI, S–Ö, WSOY. Porvoo .

Puuronen, Vesa (1997) Johdatus nuorisotutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Raitanen, Marko (2001) Aikuistuminen. Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Jyrki Jyrkämä, Anne Sankari (toim.), Lapsuudesta vanhuuteen – iän sosiologiaa. Tampere. Vastapaino. S. 187–224.

Miska Rantanen (2003) Nöyrät ja nääntyneet. Artikkelit Helsingin Sanomissa, 19.10.2003. S. D1–D20.

Roos, J. P (1988) Elämäntavasta elämänkertaan – elämäntapaa etsimässä 2. Gummerus, Jyväskylä.

Roos, J. P (1987) Suomalainen elämä. Hämeenlinna: SKS.

Sulkunen, Pekka (1990) Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa: Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki. Gaudeamus. S. 264–285.

Uusitalo, Ritva (1991) teoksessa Törmäävät tulkinnat (toim.) Tommi Hoikkala. S. 247–253.

Virtanen, Matti (2/1999) Sukupolven tasot, fraktiot ja elämänkaari. Artikkelit Sosiologia-lehdessä. S. 81–94.

Virtanen, Matti (2001) Fennomanian perilliset – poliittiset traditiot ja sukupolven dynamiikka, Karisto, Hämeenlinna.

Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuoriso – epätavallisen oppimisen puolustus. Vastapaino. Tampere.